

Nr. 42 • Februari 1994

De Pers

Maandblad voor Onderwijs in Vlaanderen

A man with a beard, wearing a white shirt and a blue tie, sits at a wooden desk. He is surrounded by a chaotic storm of papers flying through the air, creating a sense of overwhelming stress. The background is dark, making the white papers stand out.

Stress bij leraars

Maandblad voor Onderwijs
in Vlaanderen
Uitgegeven door het Ministerie
van de Vlaamse Gemeenschap
Departement Onderwijs

Nr.42 / februari 1994

Redactie

Leo Bormans
Patrick De Busscher
Gaby De Moor

Redactiesecretariaat

Diana De Caluwé
Anny Lecocq

Foto's: Luc Daelemans

Cartoons: Dirk Vercampt

Vormgeving: Artefact, Leuven

Verantwoordelijke uitgever

Daniël Vandenberghe, leidend
ambtenaar A.O.V.
KLASSE verschijnt tien keer per jaar
en wordt gedrukt op chloorvrij
papier.

Abonnement (10 nummers per
jaar): 300 fr.

Het bestand van gratis abbonemen-
ten wordt beheerd door de wedde-
dienst. Fouten of wijzigingen in het
adres moeten dus via de schoolad-
ministratie worden geregeld.

KLASSE

Koningsstraat 138 8ste verdieping
1000 Brussel

Tel. redactie 02-211 46 60
Tel. secretariaat 02-211 46 58
Tel. abonnementen 02-211 46 62
Tel. publiciteit 02-211 46 58
Telefax 02-211 46 61

KRITISCHE LEZERS

Elke maand schrijven tientallen lezers
ons hun ongezouten mening over dit
blad: positief en negatief, over in-
houd en vorm, met voorstellen en
commentaar. Die reacties worden
besproken in **het leescomité**. De
onschuldige hand pikt er telkens één
lezer uit die een boekenpakket wint.
Deze maand is dat *Martina Ooms* uit
Turnhout. Lezers die elke maand wil-
len meewerken kunnen voorgedruk-
te formulieren krijgen. Stuur uw reac-
ties naar **KLASSE-LEESCOMITE** - Ko-
ningsstraat 138 - 1000 Brussel. Ver-
meld a.u.b. ook uw functie in het
onderwijs. We krijgen graag reacties
uit het héle onderwijsveld.

IN DIT NUMMER



**U wist het al: lesgeven
veroorzaakt stress.
VIZIER p. 4-11**

24-27

Het rapport van de inspectie

Zo'n 500 scholen werden tijdens het vorige schooljaar door een inspectieteam doorgelicht. Uit al die verslagen distilleerde de inspectie nu een algemeen rapport. De blikvangers.

28-29

Het gevaar van goede punten

In veel scholen komt het er alleen op aan «goede punten» te verdienen. Die worden soms nog letterlijk uitgereikt ook. Zoiets werkt op termijn sterk demotiverend voor het échte leren. Een opzienbarend onderzoek over het motiveren van leerlingen.



**Duizenden leerkrachten
voelen zich aan hun lot over-
gelaten. p. 30-31**

4-11

Stress bij leraars

Leraars hebben een zware job. In de les stijgen zowel hun hartslag als hun cortisolgehalte. Dat leidt tot stress. Hoe kan je daar mee omgaan als individu én als school? Leraars op zoek naar evenwicht.

12-13

De soepele school

Er komt in april een groot Forum Basisonderwijs. Dat vervangt de vroegere Pedagogische Week. Het Forum gaat over zorgverbreding. Dat woord zult u in de toekomst nog dikwijls horen.



**Wat staat er in het
rapport van de inspectie?
p. 24-27**

30-31

Leraars die niet welkom zijn

Elk jaar moeten duizenden leerkrachten in een nieuwe school aan de slag: beginnende leerkrachten, gereffecteerden, interimarissen. Velen hebben het gevoel dat ze in de school niet echt welkom zijn. 71 denktanks bogen zich over een oplossing.

32-33

«Meisjes plagen kan geen kwaad»

Eén op de drie vrouwen wordt ooit slachtoffer van verkrachting of poging daartoe. Om daar iets aan te doen moeten o.a. de jongens anders worden opgevoed. Ook op school.

En ook...

- EEN OPSTEL MET BEELDEN. Het video-opstel. p. 12.
- JOURNAAL. Kort en actueel. p. 14.
- KLASSE-IDEE. Zeven pagina's vol ideeën voor leerkrachten. p. 15-21.
- DE INFOLIJN. U zit met vragen. Wij zoeken antwoorden. p. 22.
- SIGNAAL. Als het tij verloopt, moet men de bakens verzetten. p. 23.
- VAKANTIE VOOR UW KINDEREN. Speciaal voor al wie in het onderwijs werkt. p. 34.
- Door een technische fout bij de verzendingsfirma kan het zijn dat u het januari-nummer van **KLASSE** niet ontvangen hebt. U kunt nog een gratis exemplaar aanvragen op 02/211 46 62. Met onze excuses.

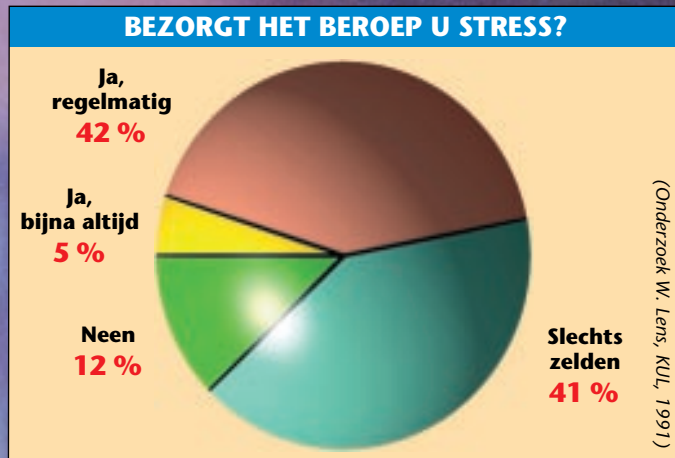




VIZIER

Stress Leraars op zoek

Leraars weten wat stress is. In internationaal onderzoek worden zij samen met journalisten en luchtverkeersleiders vaak genoemd als een sterke risicogroep om er ten gevolge van stress onder door te gaan. In Vlaanderen zou bijna de helft van de leerkrachten secundair onderwijs regelmatig stress ervaren. Dat stelde Prof. Lens (KUL) tijdens zijn onderzoek vast. Gestresseerde leraars ervaren gevoelens van angst,



irritatie en vijandigheid voor collega's en leerlingen. Ze slapen slecht, hun handen trillen en ze hebben weinig eetlust. Niet alleen hun gezondheid lijdt eronder, ook hun prestaties op beroepsvlak. Ze werken minder nauwgezet en geraken sneller gefrustreerd.

Zware job

Leraars hebben dan ook een zware job. Dat stelde het Hoger Instituut voor de Arbeid al eerder vast bij een nauwkeurige analyse van de taakbelasting bij meer dan 3000 leerkrachten in basis en secundair onderwijs. Eén vierde vindt dat het werk hen niet (vaak) belast, de helft zegt dat het hen soms zwaar belast en voor één vierde weegt het werk voortdurend zwaar. Toch stelt bijna iedereen dat hij het aankan. Slechts zes procent van de leerkrachten

zeggen dat ze dreigen er onderdoor te gaan. Ondanks alles vinden opvallend veel leraars hun job boeiend tot zeer boeiend: 77 procent in het secundair en 89 procent in het basisonderwijs. Amper drie procent hebben het ronduit over een saaie job. De meeste vreugde halen ze uit het lesgeven zelf. Hoe positiever de relatie met de leerlingen, hoe aantrekkelijker de job. Maar daar zit ook het grootste gevaar voor het oplopen van stress.

Het probleem is niet nieuw. Honderd jaar geleden toonden studies in ons land al aan dat «het beroep van onderwijzer de gezondheid ondermijnt». Onderwijzers werden toen gemiddeld 57 jaar oud. Dat was lager dan bij andere beroepen: advocaten (59), militairen (60), landbouwers (62), bedienden (62) en kooplieden (64).

Evenwicht zoeken

Leerkrachten staan niet alleen. Het Nationaal Onderzoeksinstituut voor Arbeidsomstandigheden stelde zopas nog vast dat stress in het algemeen meer dan tien procent van alle gevallen van langdurig ziekteverzuim veroorzaakt. Stress doet zich lang niet uitsluitend voor in de zachte sector. Veel arbeiders, huisvrouwen en managers lijden er sterk onder. Waarom hoor je er dan bijvoorbeeld toch zoveel over in het onderwijs? Misschien omdat leraars er hoe dan ook toch nog over willen praten, zich willen en kunnen uiten. Alleen als dat ook effectief gebeurt en de signalen tijdig worden besproken kan zowel het individu als de schoolorganisatie met stress leren omgaan en het probleem beheersen voor het uit de hand loopt.

Stress is niet altijd negatief. Het komt er alleen op aan het evenwicht te vinden. Maar dat is niet altijd even gemakkelijk. Hoe zit het trouwens met uw hartslag en cortisol op school? ■

naar evenwicht

Zeventig leraars kregen een toestel op het lijf waarmee hun hartslag permanent werd gemeten voor, tijdens en na

De hartslag stijgt

deles. Ook deconcentratie van het stress-

gebonden hormoon cortisol in hun speeksel werd telkens nauwkeurig onderzocht. En wat blijkt? Lesgeven veroorzaakt bijzonder veel stress-reacties, zowel bij beginnende als bij ervaren leraars. Toch zijn er opvallende verschillen.

De hartfrequentie werd bij alle leerkrachten geregistreerd vanaf een half uur voor de les tot een half uur na de les. Daarvoor werden draagbare *heart rate monitors* onder hun kleding op hun lichaam bevestigd.

De resultaten werden continu geregistreerd en nadien nauwkeurig ontleed door een team onderzoekers o.l.v. Irene Houtman die daarmee doctorerde aan de *Vrije Universiteit Amsterdam*.

Het gaat telkens om een welbepaalde manier van lesgeven: frontaal docerend aan gemiddeld twintig oudere leerlingen.

De gemiddelde hartslag van de leerkracht werd telkens berekend over de eerste drie minuten van de volgende zeven periodes die u ook in de tabel terugvindt:

1. 15 minuten voor de les
2. net voor het begin van de les
3. het begin van de les (de confrontatie)
4. het midden van de les
5. tegen het einde van de les
6. onmiddellijk na afloop van de les
7. 15 minuten na afloop van de les

Verdubbelde hartslag

Eerst werden de reacties onderzocht van 52 studenten tijdens hun stagelessen in echte klas-situaties tijdens het laatste jaar van hun lerarenop-leiding. Drie maanden later (na een intensieve training) werd de evolutie van hun hartslag tij-dens het lesgeven opnieuw gemeten. Uit het onder-zoek blijkt alvast dat lesgeven het hart aanzienlijk sneller doet slaan. Uiteraard zijn de reac-ties bij het begin van de stage het sterkst. Daar werd een gemiddelde stijging van de hartfren-quentie tot 130 slagen per minuut gemeten op het moment dat de leraar met zijn les moet beginnen. Dat is bijna een verdubbeling van de gewone hartslag. Enkele lesgevers hadden gedurende de hele les hartfrequenties van 160 tot 170 slagen per minuut.

Dezelfde proef werd ook gedaan als er geen echte leerlingen maar medestudenten en profes-soren de proefles volgden. Dan lag de hartslag constant nog een stuk hoger.

Drie maanden later hadden de beginnende leerkrachten hun stage doorlopen. Ze werden goed begeleid en hadden toch al wat ervaring kunnen opdoen. De frequentiemeters gaven dan ook al een minder sterke stijging van hun hartslag aan. Gemiddeld was de toename van de hartfren-quentie met 15 slagen per minuut gedaald: zo'n twintig procent.

Hetzelfde onderzoek werd eveneens uitgevoerd bij 19 leerkrachten met gemiddeld tien jaar les-ervaring. Verrassend genoeg verschilden hun reacties nauwelijks van die van de beginnende leerkrach-ten op het einde van hun stageperiode.

Lesgeven laat geen enkel hart onberoerd. Voor elke fase van het lesverloop blijft de stijging van de hartslag aanzienlijk, zowel voor beginnende leer-krachten als voor mensen met ervaring.

De confrontatie telt

In het onderzoek worden niet de stress-reac-ties per dag, per week of per jaar ontleed. Wie de hele dag lesgeeft ervaart uiteraard een andere druk dan wie dat maar een aantal uren per dag of per week doet. Dan leef je op een andere manier naar een les toe. En het maakt ook een verschil uit welk soort leerlingen je voor je hebt (niveau, klasgrootte, leeftijd enz.). Bovendien peilt het onderzoek alleen naar reacties bij frontaal lesge-ven: de leraar bereidt zich voor om gedurende één lesuur een uiteenzetting te houden voor een groep leerlingen. Andere manieren van lesgeven zullen waarschijnlijk een ander stressverloop kennen.

Toch zullen velen zich in het vastgestelde pa-troon van de grafiek herkennen.

Een kwartier voor de les moet beginnen stijgt de hartslag al lichtjes. Die neemt daarna sterk toe tot bij het begin van de les: zo'n 30 à 40 slagen per minuut. Het moeilijkste moment is de confronta-tie met de leerlingen op het moment dat de les echt moet beginnen. Ook bij leerkrachten met tien jaar ervaring gaat de hartslag dan nog gemid-deld dertig slagen per minuut omhoog.

Van dan af gaat het weer beter. In het midden van de les ligt de hartslag het laagst. Naar het einde toe klimt hij weer zachtjes maar hij bereikt niet meer het hoge niveau van bij het begin van de les. Toch is het einde van de les zelf nog een confronterend en stresserend moment. Onmid-dellijk nadien daalt de hartfrequentie echter weer.





Lesgeven doet het hart aanzienlijk sneller slaan.

De volgende vijftien minuten neemt ze even geleidelijk af, als ze voor de les toenam. Wie onmiddellijk daarna weer aan de confrontatie moet beginnen, kan uiteraard niet recupereren.

Fitte mannen

Interessanter nog dan na te gaan wanneer de hartslag toeneemt, is te weten waaraan de verschillen tussen al die leerkrachten te wijten zijn. Want blijkbaar reageert niet iedereen op dezelfde manier.

De meeste verschillen zijn te verklaren door persoonskenmerken van de betrokken leerkracht.

Bij mannen zit het grootste verschil in hun algemene fitheid. Bij fitte mannen gaat de hartslag gewoon minder snel omhoog dan bij hun minder fitte collega's. Wie zijn hartslag tijdens het lesgeven beter onder controle wil houden zou dus iets kunnen doen aan zijn algemene lichamelijke conditie.

Bij vrouwen speelt die conditie niet zo'n grote rol om het verschil in hartslag te verklaren. Hier is *extraversie* de belangrijkste eigenschap. Bij extraverte vrouwen stijgt de hartslag aanzienlijk minder snel dan bij introverte. Extraverte mensen zijn meer op de buitenwereld georiënteerd, terwijl introverten zich meer in zichzelf opsluiten. Bij introverte types is het zenuwstelsel sowieso al veel actiever. Zij kunnen er dan ook maar weinig spanning meer bij hebben. Extraverte types hebben meer prikkels van buitenaf nodig.

Veel cortisol

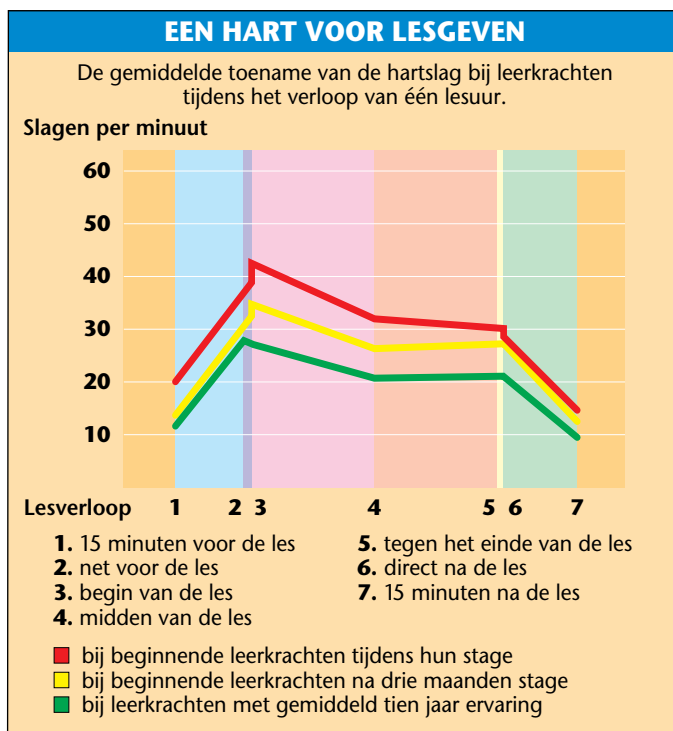
De hartslag is niet de enige lichamelijke reactie op stress. De onderzoekers ontleedden ook de *cortisol-reactie* van de leerkrachten tijdens het

lesgeven. Cortisol is een stress-gebonden hormoon dat gemakkelijk in het speeksel van de proefpersonen kan worden teruggevonden. Hoe meer cortisol in het speeksel, hoe minder goed we de stresserende factoren onder controle hebben. Net als bij de hartslag, stijgt het cortisolgehalte bij het begin van de les en neemt het tijdens de les stilaan af.

Voor cortisol blijken niet zozeer de persoonskenmerken van de leerkracht bepalend te zijn dan wel de vaardigheid (*coping*) waarmee hij met stress heeft leren omgaan. Er is een veel minder sterke stijging van het cortisolgehalte bij leerkrachten die geneigd zijn problemen actief aan te pakken en op te lossen dan bij leerkrachten die zich door problemen laten overdonderen of bij de pakken blijven zitten. Ook leerkrachten die meer sociale steun zoeken, produceren minder cortisol dan leerkrachten die zich isoleren of altijd alleen de eigen boontjes willen doppen. Dit laatste geldt vooral voor mannelijke leerkrachten.

Of je nu de stijging van de hartslag of het cortisolgehalte onderzoekt, steeds blijkt dat de confrontatie met een groep mensen aan wie je iets moet uitleggen een vrij stresserende bezigheid is. Wie zonodig wil afgeven op het beroep van leraar kan de proef op de som nemen. Bereid eens een volledig lesuur voor, bevestig een hartslagmonitor op je lichaam en analyseer het cortisolgehalte in je speeksel voor en na de les. Al kunnen we je ook die moeite besparen. We kennen het resultaat. En dat zal elke leraar kunnen bevestigen, ook zonder wetenschappers aan zijn lijf. ■

130 slagen per minuut bij het begin van de les.



Wim geeft al tien jaar les. Toch is de stress er nog niet van af. Integendeel. Hij voelt zich prikkelbaar, heeft hoofd- en rugpijn en voelt zich niet au serieux genomen op school. Als hij 's nachts niet kan slapen duikt weer die angst op: ik kan geen les geven. Hij twijfelt aan alles en iedereen maar vooral aan zichzelf. Is hij een klokken of een stormloper?

Klokken of stormloper?

Wim wil niet opgeven. Tegen beter weten in gaat hij nog harder werken. Toch vertoont zijn gedrag de typische kenmerken van een mens onder stress.

Marc Van Coillie, docent Sociaal en Pedagogisch Werk in Gent, analyseerde het verschijnsel stress bij hulpverleners en leraars. Hij beklemtoont dat stress normaal en nodig is. Elke mens kent dat,

zeker in het onderwijs. Daar zijn drie goede redenen voor. Onderwijs is meer geven dan nemen. Leraars geven vaak het beste van zichzelf en krijgen daar meestal weinig voor terug. Dat energieverlies veroorzaakt het eerste onevenwicht. Daarnaast is er de voortdurende confrontatie met zoveel betrokkenen die allemaal energie van je vergen: leerlingen, ouders, collega's, directie enz. En ten slotte is er het gevaar van sleur, routine en gebrek aan nieuwe uitdagingen. Er ontstaat immers niet alleen stress door *overbelasting* (als de draaglast groter is dan de draagkracht) maar ook door *onderbelasting* (als de draaglast kleiner is dan de draagkracht en je overschakelt op automatische piloot).

Twijfelen aan jezelf

Als leraars te veel stress ervaren en toch maar krampachtig doorwerken, geraken ze overspannen. Van Coillie onderscheidt vier signalen die aantonen dat het zover is.

1. **Prikkelbaar.** Je vliegt uit en kunt nog weinig verdragen van leerlingen, collega's en huisgenoten. Dat lokt dikwijls een tegenreactie uit bij de betrokkenen zodat de zaken alleen maar escaleren: in de klas, in het leraarslokaal en thuis.

2. **Klachten.** De zwakke plekken doen pijn: rugklachten, migraine, spierklachten in hals en schouders, maag- en darmstoornissen, hoofdpijn, slaapstoornissen, chronische vermoeidheid enz. Je blijft thuis, ontwikkelt schuldgevoelens, komt toch werken. Je hebt geen koorts, dus zal het wel inbeelding zijn... Maar door dit *fysiek half functioneren* kan je je werk nog minder aan en we zitten weer in een vicieuze cirkel.

3. **Angst.** Je gaat twijfelen aan je eigen mogelijkheden: kan ik mijn job nog wel aan, ben ik wel geschikt voor dit werk? Sommigen gaan twijfelen aan hun kwaliteiten als mens. Dat werkt verlamdend.

4. **Afstand.** Er groeit een psychologische afstand met de leerlingen en de collega's, tenzij met degenen die ook klagen. Vooral de directie kan niets goeds meer doen. De anderen zijn de reden van je eigen minder goed functioneren. Daardoor wordt de afstand met die mensen nog groter en is het evenwicht verder weg dan ooit.

Wie deze signalen bij zichzelf niet opmerkt of

niet meer wil zien, dreigt een stap verder te zetten en in de fase van burn-out te belanden. Echte burn-out is echter uitzonderlijk. Dat is de ultieme fase van een langdurig *dehumaniseringsproces*. De leerlingen zijn dan nog slechts objecten, je kruipt zelf angstig in een bolster en de afstand met collega's en directie wordt nauwelijks overbrugbaar.

Perfectionisten

Ouder worden tast de draagkracht aan. In het onderzoek van Prof. Lens kwam ook al naar voor dat jongere leerkrachten (tot 35 jaar) opvallend minder te kampen hebben met stress dan oudere.

Maar het is vooral de emotionele afstand dievooronevenwichten zorgt.

Wie te dicht bij de leerlingen en het werk staat, draagt het overal mee op zijn rug en komt er niet meer van los. Zeer stresserend. Maar wie er te ver van af staat, dreigt het essentiële van opvoeding te verliezen: de relatie.

Van Coillie onderscheidt op dit vlak vier risico-types.

1. **De klokken.** Die wil altijd het beste van zichzelf geven, geeft gemakkelijk toe en probeert moeilijk-

Sommige leraars geraken op een doodlopend spoor.



heden en spanningen te voorkomen door conflicten uit de weg te gaan. Overbezorgdheid vergt bijzonder veel energie. De klokken wordt leeggzogen. Bovendien verwacht zij veel dankbaarheid terug. Die komt er uiteraard niet altijd en dat zorgt voor ontgoocheling. Om er niet aan ten onder te gaan moeten zulke mensen een beter evenwicht vinden tussen dichtbij en veraf, tussen spanning en ontspanning. Ook een breed sociaal vangnet van steunende mensen kan hierbij helpen.

2. **De zwartkijker.** De eeuwige pessimist. Hij schat de minste tegenwind negatief in. Door deze irratio-

nele gedachten maakt hij het zichzelf bijzonder moeilijk. Er ontstaan dikwijls angst, agressie en verhoogde prikkelbaarheid. Zulke mensen moeten leren stress- en andere situaties rustiger en realistischer in te schatten.

3. De stormloper. Hij begint heel enthousiast met hoge verwachtingen. Hij wil alles snel verbeteren. Dat gebeurt met de beste bedoelingen maar hij loopt meestal snel met het hoofd tegen de muur. Directie en collega's ontgoochelen hem en het gevaar is groot dat hij afhaakt. Zulke mensen moeten hun draagkracht leren spreiden en soms wat gas leren terugnemen.

4. De perfectionist. Overdreven plichtsgetrouw en toegewijd. Hij kan weinig of niets relativeren en wil overal en altijd sterk presteren. Als dat niet lukt, kan hij diep ontgoocheld zijn. Er ontstaat stress omdat hij alles even perfect wil afwerken maar moet vaststellen dat dat in de realiteit niet altijd kan. Zo iemand moet leren minder absoluut te denken en meer te relativeren. Prioriteiten leren stellen is een goed begin. Niet alles is even belangrijk.

Schokdempers

Er zijn nog twee types die gemakkelijk slachtoffer worden van stress. Zij die weinig weerbaar zijn, bij de minste storm kopje onder gaan en weinig veerkracht hebben.



Om de onvermijdbare werkstress aan te kunnen moeten bij hen de *schokdempers* goed werken.

En dan is er nog het algemeen bekende *Type A-gedrag*. Deze mensen zijn zeer ambitieus, willen zich voortdurend bewijzen, kunnen moeilijk delegeren, willen weinig toegevingen doen, hebben altijd haast, erkennen geen vermoeidheid en nemen geen tijd voor zichzelf. Hun gedrag betekent een ernstig gezondheidsrisico voor hart- en vaatziekten. Alle tot nu toe genoemde types komen zelden in hun zuivere vorm voor. Maar wellicht herkent u bepaalde trekken bij uzelf. Het zijn stuk

voor stuk erg menselijke eigenschappen die bij heel wat leraars terug te vinden zijn. Het is belangrijk tijdig de signalen te (h)erkennen, de gevaren van het gedrag in te zien en het bij te sturen zolang dat nog mogelijk is. Daarvoor is een eerlijke en kritische zelfreflectie nodig. Wat voor de ene leraar stresserend is, is dat voor de andere dikwijls net niet. Iedereen moet zijn eigen weg zoeken.

De kast op

Toch zijn er enkele belangrijke algemene vaststellingen.

De belangrijkste oorzaak van stress zijn de leerlingen. Dat blijkt uit het onderzoek van *Prof. Lens*. Maar er zijn nog heel wat andere factoren die de leerkracht de kast opjagen.

De leerlingen (en soms ook hun ouders) worden het meest als stressoren aangewezen. Dertig procent van de leraars ervaart dat zo. Negatief gedrag, een passieve (studie)houding en slechte resultaten van leerlingen bezorgen de leerkracht heel wat spanningen en hoofdbrekens.

Op de tweede plaats komt de **les-taak**: het avondwerk, de druk van het programma, de examenperiodes, de samenstelling van de klassen enz. worden als belastend ervaren.

Maar de leerkrachten kijken ook in eigen boezem. Twintig procent van de gestresseerde leerkrachten zoeken oorzaken in **de eigen persoon**: gebrek aan ervaring, perfect willen zijn, het steeds bij de pinken moeten zijn om een grote groep jonge mensen het hoofd te bieden en tegelijk vakkennis over te brengen, de leerlingen niet voldoende individuele begeleiding kunnen geven en de steeds weer terugkerende tuchtproblemen.

Op de vierde plaats komen de **arbeidsvoorwaarden**. Voor 14 procent is vooral de administratieve rompslomp stresserend.

Zo'n 13 procent leraars wijten hun stress aan de **directie**. Ze ervaren weigering, gebrek aan steun in probleemsituaties of voelen zich aan een permanente controle onderworpen. Anderen klagen over gebrek aan inspraak bij de eigen opdracht.

Andere factoren worden veel minder als stresserend ervaren (minder dan zes procent): de overheid (reaffectatie!), de inspectie (afbrekende kritiek) en de collega's (onverwacht moeten inspringen).

Eiffeltoren

Stress is geen halfzachte kwaal van klungelaars die hun job niet aankunnen en evenmin de verdiende straf van perfectionisten. Stress is een toestand waarin we allemaal nu en dan verkeren. Als natuurkundig begrip dook het voor het eerst op bij de bouw van de Eiffeltoren. Voor die constructie was de belastingsgraad waarbij staal scheurt of breekt van bijzonder belang. De overbelasting noemde men stress. Later pasten cardiologen het begrip ook toe op het vaatstelsel van de mens. Stress is dan de verbreking van het evenwicht in het menselijk lichaam door te veel of te weinig prikkels. Maar elke mens heeft een eigen optimale belastingsgraad en een eigen spankracht. Alleen als we ons bij herhaalde confrontatie met de oorzaken van onze stress, niet of onvoldoende kunnen aanpassen zullen er op de lange termijn gezondheidsproblemen ontstaan. ■

Vooraf het gedrag van de leerlingen jaagt leraars de kast op.

STRESS ONDER CONTROLE

U kunt stress voorkomen en onder controle krijgen als individu en als organisatie.

VOOR ELK INDIVIDU

1. Wacht niet tot u overspannen bent.

Kijk regelmatig naar uzelf en naar wat u eventueel stresseert. Voer een positief gesprek met uzelf. Leer uw eigen mogelijkheden en beperkingen realistisch inschatten. Pak stresserende situaties tijdig anders aan.

2. Kies een ontspannen levensstijl.

Zorg voor een gezond en fit lichaam, goede voeding en nachtrust. Windt u niet voortdurend op, kijk uit naar het positieve, maak tijd voor hobby's, geniet van het leven. Het werk is niet alles. Durf een eigen leven te leiden.

3. Zoek sociale steun.

Zoek geen mensen op die ook voortdurend klagen maar mensen die warmte, steun en advies kunnen geven. Vertrouwen, samenwerking en emotionele steun werken zeer stressverlagend.

4. Schep zelf succesrijke activiteiten.

Probeer regelmatig enkele positieve ervaringen op te doen in uw werk, waarop u tevreden en met plezier kunt terugkijken. Organiseer bijvoorbeeld met de leerlingen een creatieve activiteit, geef eens een uurtje les aan een specifieke groep leerlingen enz.

5. Gebruik uw tijd beter.

Time-management dus. Doe niets wat een leerling net zo goed zelf kan. Neem niet te veel werk mee naar huis. (Moet u echt alles zelf nakijken?) Maak een lijstje met prioriteiten. Leer nee zeggen tegen wat niet belangrijk is. Gebruik de pauzes om nieuwe energie op te doen. Lees wat u ontvangt maar één keer en reageer er zonodig onmiddellijk op.

6. Blijf realistisch.

Idealen zijn een streven, geen doelen om meteen waar te maken. Beleef niet elk probleem op school even emotioneel mee. Probeer leerlingen en collega's te begrijpen maar neem toch een objectiverend standpunt in. In het evenwicht tussen betrokkenheid en afstand zit de oplossing.

«Rust maar eens lekker uit», is een advies dat niet helpt tegen stress. De oorzaak ligt dikwijls niet alleen bij de leraar zelf maar ook bij de hele schoolorganisatie. Sommige scholen maken je ziek. Ze halen een ziekteverzuim van boven de dertig procent. Andere komen nauwelijks aan één procent. De aanpak van stress verschuift dan ook steeds meer van het individu naar de school.

Sommige scholen

In Nederland is een gespecialiseerd centrum al enige tijd actief in het bestrijden van stress in onderwijs.

Kees Blase, coördinator van het Landelijk Centrum Stressmanagement: «Wij doen veel meer dan overspannen leraars oplappen. Directies zijn een even belangrijke doelgroep. Zij bepalen voor een groot stuk de arbeidsomstandigheden die al dan niet leiden tot stress. Een gezonde school kenmerkt zich door persoonsgericht management. Daar doen directies iets met de signalen die ze opvangen.»

Een individuele training in het centrum kost zo'n 60.000 frank voor vijftien sessies van één uur. Schooldirecties volgen voor 10.000 frank drie namiddagen over preventie. Volgens het centrum is dat allemaal veel goedkoper dan de kosten van langdurig ziekteverzuim als gevolg van stress. Maar wat leer je daar dan?

Opkomen voor jezelf

Wie onder stress staat moet leren efficiënt om te gaan met spanningen en emoties. Hij moet bijvoorbeeld een strategie uitstippelen om zijn sociaal netwerk opnieuw te structureren. Daarvoor moet hij o.a. weer met hobby's beginnen en uit zijn geïsoleerde positie geraken. Dat gebeurt in drie fasen:

1. **Registreer de eigen klachten.** Eerst een volledig zicht krijgen op alle factoren die de klachten veroorzaken en in stand houden.
2. **Pak de werkproblemen aan.** Wrijvingen met collega's, overmatig piekeren, een negatief zelfbeeld, te hoge eisen stellen... dat moet langzaam worden omgebogen tot een positieve benadering. Beter met de tijd leren omgaan en opkomen voor jezelf.
3. **Werk toekomstgericht.** Geef het leven (weer) zin en inhoud, gooi ballast overboord en richt je op de toekomst.

Cynisme ombuigen

Sommige overspannen leerkrachten moeten vooral werken aan hun beroepsmatig handelen. Ze moeten (opnieuw) leren omgaan met de belastende werksituaties. Het gaat dan vooral om hun relatie met leerlingen: een betere communicatie, grenzen stellen

Hoe kunnen scholen en leraars voor stress een wisseloplossing bedenken?



aan onaanvaardbaar gedrag, een veilig klimaat scheppen in de klas, orde houden, sarcasme en cynisme ombuigen, omgaan met emoties in de klas, lessen weer boeiend maken, leren improviseren enz. Dit gaat het liefst gepaard met een intensieve training om stress onder controle te krijgen: een positieve zelfanalyse, fitness-activiteiten, relaxatieoefeningen, communicatieve vaardigheden, opsporen van de eigen belemmerende normen en basispatronen enz.

Oudere leerkrachten hebben specifieke

De hele organisatie

Ook schooldirecties staan vaak zelf onder grote druk. En ze hebben dikwijls niemand waar ze met hun eigen problemen terecht kunnen. Oplossingen voor hen kunnen liggen in een beter tijdsbeheer, delegatie van taken en verantwoordelijkheden en het vinden van een persoonlijke leiderschapsstijl. Meestal weten ze zelf niet goed hoe ze overkomen. Uit onderzoek komt wel naar voren dat de directie een sleutelfiguur is voor het algemeen stressgevoel op school. Dit zijn

maken je ziek

problemen. De leerstof steeds opnieuw uitleggen kan voor gevaarlijke routine zorgen. Ze hebben al zoveel veranderingen meegeemaakt dat ze ze beu zijn enz. Daarom moeten zij nieuwe uitdagingen zoeken, blijven geloven in (eigen) verandering en leren omgaan met andere normen voor leerlinggedrag. Hun wijsheid en ervaring zouden op school ook meer kansen moeten krijgen.

Onderwijsondersteunend personeel (studiecoördinatoren, administratie enz.) kan eveneens onder stress staan. In Nederland zijn zij alvast langduriger ziek dan leerkrachten. Onduidelijkheid over taak- en werkverdeling blijkt de grootste stressor te zijn. Ze hebben dikwijls het gevoel er niet echt bij te horen. Toch hebben veel beleidskeuzes gevolgen voor hen. Eén vaste en vertrouwelijke contactpersoon tussen directie en ondersteunend personeel kan al veel problemen oplossen. Voor een betere omgang met leerlingen is een aparte training in communicatievaardigheden geen luxe.

de belangrijkste eigenschappen van directies die hun personeel stresseren: nooit complimentjes geven, alles in eigen handen willen houden, geen kritiek kunnen verdragen, meer op details letten dan op grote lijnen, moeilijke beslissingen voortdurend uitstellen, onvoorspelbaar en onbereikbaar zijn, zelf voortdurend klagen en geen belangstelling tonen voor de medewerkers als persoon.

Daarmee zijn we aan de rol van de school als organisatie beland. De verbetering daarvan is wat complexer. In de literatuurlijst staan bruikbare boeken maar dit zijn alvast de belangrijkste aandachtspunten: risicofactoren onderzoeken, een taakbelastingsbeleid voeren, een echt personeelsbeleid uitwerken, taakeisen realistischer maken, brede ondersteuning organiseren (o.a. navorming en begeleiding), de organisatiecontext verbeteren, creatieve ideeën ruimte geven, teamgeest bevorderen, duidelijke afspraken maken, goed communiceren en alle betrokkenen inspraak geven. ■

STRESS AANPAKKEN

• Voor een efficiënte aanpak van stress kan dit VIZIER maar een eerste stap zijn. U vindt zeer bruikbare informatie in deze boeken.

- **Burnout in de hulpverlening, voorkomen en verhelpen** - Marc Van Coillie - Leuven 1993 - uitgeverij Garant
- **Stress in het onderwijs** - Verboon en Westerop - Deventer 1989 - uitgeverij Kluwer
- **Burnout en werkstress: ieders verantwoordelijkheid** - Van der Ploeg e.a. - Amsterdam 1989 - uitgeverij Swets & Zeitlinger

Deze (en andere boeken) kunt u als leerkracht gratis uitleenen bij de **Onderwijsbibliotheek** - Koningsstraat 71 - 1000 Brussel. Dat kan zelfs per post: ☎ 02-219 81 89.

• Ook de **dossiers in KLASSE 2** (Burnout bij leerkrachten), 14 (De tijdsdruk), 15 (Wat vinden leraars van hun job), 19 (Demotivatie), 31 (De leraar voor de spiegel) en 36 (Het recept voor een goede school) bevatten praktische informatie. U kunt daar voor 50 fr. kopies van bestellen bij **KLASSE** (dossier): Koningsstraat 138 - 1000 Brussel - ☎ 02-211 46 58.

• Voor een samenvatting van alle recente **artikels in onderwijstijdschriften** over stress (en trouwens ook over alle andere onderwerpen die u interesseren) kunt u gratis terecht bij **ADIOV** (Automatisch Documentatie- en Informatiesysteem voor het Onderwijs in Vlaanderen) - Koningsstraat 71 - 1000 Brussel - Luc Stoops en Robert Lyssens - ☎ 02-219 82 19.

• In Diest start toevallig een lessenreeks «**Omgaan met stress**» (23/2 en 2, 9, 16, 23 en 30/3). Organisatie: Brabantse Volkshogeschool - Liedtsstraat 27 - 1210 Brussel - ☎ 02-242 88 46.

• UW REACTIES

U kunt uiteraard ook reageren op dit VIZIER met uw eigen ervaringen en bedenkingen. Die stuurt u naar **KLASSE (VIZIER)** - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel.

STRESS ONDER CONTROLE

VOOR DE SCHOOLORGANISATIE

1. Bevorder de betrokkenheid van iedereen.

Delegeer taken en verantwoordelijkheden. Geef alle medewerkers op school de kans om zichzelf te ontplooien en laat ze meebeslissen. Neem elk lid van de groep au serieux. Zorg voor openheid en inspraak. In democratische scholen heerst minder stress.

2. Werk aan teamvorming.

Vorm en erken groepen en groepjes. Geef hen bevoegdheden en de mogelijkheid om zich op hun eigen manier te manifesteren. In teams vinden mensen steun.

3. Optimaliseer de werkomstandigheden.

Voer een echt taakbelastingsbeleid waardoor een evenwichtige verdeling ontstaat. Creëer aangename ruimtes voor leerlingen en leraars met voldoende materiaal om te kunnen werken. Ook als u niet alles meteen kunt oplossen, kunnen begrip en aandacht voor de problemen de stress al enigszins beperken.

4. Stimuleer navorming en begeleiding.

Dat doorbreekt de sleur en opent nieuwe perspectieven. Daardoor kunnen mensen zichzelf beter in een groter geheel situeren. Laat niemand aan zijn lot over. Houd regelmatig functioneringsgesprekken. Iedereen heeft feedback nodig.

5. Schep duidelijkheid.

Het is zeer stresserend als u niet precies weet wat uw rol is in de organisatie en wat van u wordt verwacht. Zorg voor een duidelijke taakomschrijving en op elk ogenblik voor efficiënte communicatie met iedereen.

6. Woorden én daden.

Vergaderen is één ding. Beslissen en uitvoeren is wat anders. Als woorden niet effectief in daden worden omgezet slinkt het vertrouwen van iedereen. Ook dat is stresserend.



Een opstel met beelden

Het nieuwe opstel wordt met beelden gemaakt. Dat noemen we een video-opstel. Toekomstmu-
ziek? Neen. Er is nu immers een lespakket waar-
mee u uw leerlingen met-

COMMUNICATIE

een aan het werk kunt zetten. Deze werkwijze is bruikbaar voor alle vakken. Zo leren de leerlingen hoger secundair onderwijs omgaan met de audiovisuele taal. De resultaten zijn verrassend.

Een video-opstel is een audiovisueel opstel of verslag dat uw leerlingen zelfstandig maken. Ze realiseren zelf synopsis, scenario, draaiboek en opnames volgens richtlijnen die u hebt vooropgesteld, o.a. vanuit de handleiding bij het lespakket. Het opstel behandelt een onderwerp dat rechtstreeks aansluit bij de leerstof. Zo'n opstel duurt twee à drie minuten. U kunt deze werkvorm hanteren in alle vakken. Het bijhorende lespakket is bruikbaar in de laatste jaren van het algemeen secundair onderwijs, technisch onderwijs en kunstonderwijs.

Goed observeren

Een 5de jaar TSO heeft een video-opstel gemaakt voor het vak automechanica. De boodschap is hoe men een lekke autoband moet vervangen. Het verhaal is origineel: leerling Rudy Moermans is een chronische telatkomer. Op een dag komt hij weer te laat en hangt een hele geschiedenis op over een dame die langs de weg stond met haar auto. Hij vertelt in geuren en kleuren hoe hij haar lekke autoband heeft vervangen. Op deze manier hebben de leerlingen een zeer didactische behandeling van het eigenlijke onderwerp gevat in een herkenbare alledaagse én komische situatie.

Een 5de jaar ASO heeft een video-opstel gemaakt voor het vak godsdienst/moraal. De boodschap is «zet 'm op». Twee jonge mensen komen elkaar tegen en voelen zich tot elkaar aangetrokken. Een blik wordt een babbel, een streling, een kus... Ze zijn echter wel zo verstandig om tijdig aan hun veiligheid te denken. Haar troeteldier is er het er trouwens mee eens. Dit opstel duurt niet eens twee minuten, op de klankband hoort u enkel (zelfgecomponeerde) muziek en gelach. Er wordt niks getoond, enkel maar gesuggereerd. Toch heeft dit kortfilmje waarschijnlijk meer effect dan een geschreven opstel van vier bladzijden over hetzelfde onderwerp.

Een 5de jaar KSO wou dagelijkse bewegingen observeren en stileren voor het vak dans. De boodschap is dat we moeten openstaan voor de lichaamstaal van de mensen rondom ons. De klas heeft nauwkeurig de handelingen en bewegingen van

mensen in een treinstation geobserveerd en op video opgenomen. De leerlingen hebben deze observatie gebruikt als inspiratiebron voor een eigen choreografie. In het opstel wordt een puur observerende registratie van toevallige voorbijgangers steeds gevolgd door een daarop geïmproviseerd dansstuk. Zo geven de leerlingen een persoonlijke interpretatie van ons dagelijks gedrag.

De taal van het beeld

ERIK PLATTEEUW, Centrum voor Onderwijsmedia van het Departement Onderwijs (COM): «Voor veel leerkrachten is de onbekendheid met video en vooral videotechniek een reden om dit medium niet in de les te gebruiken. Nochtans is de gewone apparatuur voor iedereen vlot en gemakkelijk hanteerbaar en volstaan enkele uren experimenteren om te kunnen starten. Het pedagogisch pakket *Video-opstellen, creatief werken met video in de les* is dan ook geen technische handleiding. Het maken van een video-opstel is trouwens geen doel of project op zich. Het is een compleet nieuwe werkvorm die de leerlingen in staat moet stellen een welbepaald deel van de leerstof actief te verwerken. Een achterliggende doelstelling is het verkennen van de beeldtaal en de eigenheden van het medium video. Een video-opstel is immers een visueel produkt. De bedoeling is dat de leerlingen zoveel mogelijk werken met beelden. Die spreken een eigen taal: wat ze vertellen hoeft vaak niet nog eens gezegd te worden.»

Alle hulp

Het project *Video-opstellen* is vorig schooljaar gestart. Vijftien scholen en drieëndertig klassen deden het veldwerk: zij realiseerden 23 video-opstellen en werkten zo mee aan het ontwerpen en bijsturen van de voorgestelde methode. U vindt hun ervaringen in het speciale pedagogisch pakket van het Media Opleidingscentrum vzw (in opdracht van het COM). Daarin zitten o.a. een video met tien video-opstellen en een diskette met alle teksten van de handleiding in verschillende formaten (ASCII, WP, WINWORD). De handleiding voor de leerkracht bevat richtlijnen voor het maken van een video-opstel, een uitgewerkt voorbeeld, werkbladen, informatie over de videoband enz. ■

Uw inbreng gevraagd

Het pedagogisch pakket *Video-opstellen, creatief werken met video in de les* kost 600 fr. U kunt het bestellen bij het Centrum voor Onderwijsmedia (COM) of bij het Media Opleidingscentrum vzw (MOC). Het MOC verzorgt ook buitenschoolse initiatieven voor leerlingen (een halve dag) en navorming voor leerkrachten (informatieve lezing en drie halve dagen navorming met praktijkoefeningen). Er komt een jaarlijkse studiedag voor leerkrachten waar de gerealiseerde video-opstellen worden voorgesteld.

Dit schooljaar kunt u tot 31 mei video-opstellen binnenleveren op het MOC, liefst met uw evaluatie van het project. De handleiding bevat hiervoor evaluatieformulieren. Uit de video-opstellen wordt een selectie gemaakt voor een compilatievideo. U kunt ook meewerken in tijdelijke werkgroepen om de handleiding stap voor stap te toetsen aan de praktijk.

COM - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel - ☎ 02-211 45 58 - fax 02-211 45 52 - MOC - Zuidstraat 162 - 1000 Brussel - ☎ en fax 02-502 06 43

Op 9 maart is er een studiedag over video-opstellen bij IDEA/Centrum voor Didactiek - UFSIA - Prinsstraat 13 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-220 46 80

Op 30 april wordt voor het eerst het **Forum Basisonderwijs georganiseerd**. Dat is een netoverstijgende studie- en promotiedag die de vroe-

gere Pedagogische Week vervangt. Zorgverbreding is het centrale

De soepele school

gere Pedagogische Week vervangt. Zorgverbreding is het centrale

FORUM thema: een leerlingenvolgsysteem, differentiatie, leren leren, de speelleerklas enz. De mogelijkheden van het lestijdenpakket beter benutten past daar bijvoorbeeld ook in.



We moeten ons losmaken van het klassieke jaarklassensysteem.

meer op de leerresultaten van de kinderen. Overigens moet een lagere school niet altijd zes jaarklassen tellen.

LUC VAN DER AUWERA, coördinator van de pedagogische begeleiding, niveau basisonderwijs, van het *Onderwijssecretariaat van de Steden en Gemeenten van de Vlaamse Gemeenschap* (OVSG): «Zoveel mogelijk kleine klassen maken verengt de mogelijkheden van het lestijdenpakket. Zelfs de taakleraar en de leermeester lichamelijke opvoeding verdwijnen daardoor in veel

scholen. Deschoolkan meer uit het lestijdenpakket halen. Deze actie past ook in het thema **zorgverbreding**. Zorgverbreding is nagaan wat de school elk kind kan bieden opdat het de beste kansen krijgt om zijn mogelijkheden te ontplooiën. Hierbij houdt men rekening met de gezinssituatie, de socio-culturele achtergronden wat met een mondvol heet: de cognitieve, sociale, affectieve, muzische en motorische ontwikkeling. Op de Forum-dag komt het onderwerp **lestijdenpakket** niet rechtstreeks aan bod

maar het helpt toch een antwoord te vinden op de vraag hoe men de zwakkeren en de meer begaafden het beste kan helpen.»

De opvallende leerlingen

De school moet **overlegmomenten** creëren. Leerkrachten praten vooral tijdens informele momenten over de opvallende leerlingen. De stillen komen zelden over de tong. Nochtans zijn formele overlegmomenten nodig tussen de *klasgroep-leerkrachten* om onder andere systematisch over alle leerlingen en de aanpak te praten. Ook bij de bijzondere leermeesters en de ambulante leerkrachten is er behoefte aan overleg, zeker met het oog op een geïntegreerde aanpak.

Wanneer moet dat gebeuren?

VAN DER AUWERA: «Dit kan niet binnen het lestijdenpakket. Er zijn andere mogelijkheden. Een voltijdse betrekking omvat minimum 24 (uitzonderlijk 22) lestijden. Een onderwijzer moet in het totaal maximaal 26 klokuren aanwezig zijn. De onderwijstijd van de kinderen bedraagt 28 lestijden. In een school met bijzondere leermeesters geeft de

leerkracht 24 lestijden. Er blijven er dus vier over. De inrichtende macht bepaalt of ze al of niet besteed worden aan extra-lesopdrachten. Nochtans geven deze vier uren ruimte voor overlegmomenten, al moet de directie vaak puzzelen met de lessenroosters om een aantal leerkrachten kindvrij te maken.»

Deskundige leraars

VAN DER AUWERA: «Met de zorgverbreding voor ogen kunnen we ons ook losmaken van het klassieke jaarklassensysteem. Dit kan binnen het lestijdenpakket. We kunnen **klasoverschrijdend werken** en de leerlingen **tijdelijk hergroeperen**. Niveaulezen, in samenwerking met leesmoeders en -vaders, is een klassiek klasoverschrijdend project. Maar het werken met **niveaugroepen** kan ook voor wiskunde en andere vakken. Voor de namiddagactiviteiten moeten er niet noodzakelijk evenveel groepen zijn als 's morgens. Met deze tijdelijke hergroepering van de kinderen kan men bovendien regelmatig leerkrachten kindvrij maken.

Hierbij denk ik aan het beter gebruiken van de **deskundigheid** van elke leerkracht. Iemand met talent voor het muzisch-creatieve kan ook leerlingen van een andere klas tijdelijk onder zijn hoede nemen. Een leerkracht kan animator worden voor het hele schoolteam voor bepaalde specifieke onderwijs- of opvoedingsdomeinen. We mogen natuurlijk geen opdeling maken in vak-leerkrachten zoals in het secundair onderwijs.»

Schoolteams

Het schoolteam kan doelbewust kiezen voor één klas minder, zodat een leraar als **ambulante leerkracht** kan worden ingezet. De school kan bijvoorbeeld opteren voor het verbeteren van het aanvankelijk lezen met veel zorg voor interne differentiatie.

VAN DER AUWERA: «Door het inschakelen van een ambulante leerkracht creëert men daarvoor extra-kansen. Die vervangt ook klasgroep-leerkrachten waardoor zij hun vrijgekomen tijd kunnen besteden aan overleg en teamwork. Binnen dit systeem komt er plaats voor een *remedial teacher*, een taakleerkracht. Dat kan het beste een ervaren leerkracht zijn, die deels nog in zijn eigen klas staat en deels als deskundige aan remediering van leerproblemen werkt.

Zoveel mogelijk elk kind geven waar het recht op heeft, houdt in dat elk schoolteam nadenkt over schoolorganisatie en over zijn visie op onderwijs. Uiteraard moeten ze de ouders hierover duidelijk inlichten. Overleg en creatieve zorgverbreding via het beter gebruiken van het lestijdenpakket, dat kan in een *soepele school*.» ■

De Raad voor het Basisonderwijs van de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) organiseert op 30 april in het Brusselse Paleis voor Congressen het eerste Forum Basisonderwijs. Meer inlichtingen krijgt u op uw school. Bij de Vlaamse Onderwijsraad kunt u ook een inschrijvingsformulier aanvragen. Alle geïnteresseerden uit het basisonderwijs zijn welkom: Raad voor het Basisonderwijs - Jozef II-straat 68 - 1040 Brussel - ☎ 02-231 00 17 - fax 02-230 69 70.



Opkrikken. Zowel in Vlaanderen als in Nederland leeft de sterke behoefte het beroep van leraar op te krikken. De klachten in beide landen zijn eender: de leraar staat te geïsoleerd voor de klas, heeft te weinig mogelijkheden voor doorstroming, werkt in een verouderde arbeidsorganisatie en heeft te weinig maatschappelijk aanzien. Vlaanderen zoekt de oplossing in een grondige aanpassing van de lerarenopleidingen. Terwijl in Nederland al stemmen opgaan om de huidige vierjarige lerarenopleiding te verlengen, houdt Vlaanderen vast aan drie jaar met een stelsel van

betere nascholing. Nederland vestigt alle

hoop op een cultuurverandering om te komen tot een zelfbewuste school die met een minimum aan overheidsregulering een eigen personeelsbeleid voert en het onderwijsproces vorm geeft. Voor secretaris-generaal *Georges Monard* van het Vlaams Departement Onderwijs klinken de Nederlandse voorstellen rond arbeidsvoorwaarden en personeelsbeleid als muziek in de oren maar ze lijken hem moeilijk uitvoerbaar. Hij is nieuwsgierig naar de standpunten van de vakbonden.

Suske en Wiske in Rusland. Er is nu een rechtstreekse telefoonlijn tussen het Vlaams Onderwijsdepartement en de Russische minister van onderwijs M. Tkachenko. Dat is het gevolg van een samenwerkingsakkoord. Kerndoel hiervan is steun verlenen aan de onderwijsontwikkeling in Rusland: o.a. de vorming van leerkrachten, het uitgeven van schoolboeken, de bewerking van het onderwijsrecht, de oriëntering en begeleiding van leerlingen door PMS-centra en de uitbouw van het buitengewoon onderwijs. Ook wordt hulp geboden bij het uitwerken van de didactiek voor Frans en Engels als tweede taal. Hierdoor maken duizenden Russische scholieren kennis met Suske en Wiske. Deze twee striphelden zijn de centrale figuren in de nieuwe leerboeken Frans.

Peperduur. De toekomst van de 9 exclusieve privé-scholen voor de kinderen van Europese topambtenaren is in gevaar. Het Europees Parlement vindt dat ze te veel belastinggeld kosten. De scholen, die gratis bezocht kunnen worden, kosten de Europese Gemeenschap 5,3 miljard frank per jaar. Leraars aan de Europese scholen worden beter betaald dan collega's waar ook ter wereld.

Ouders gestraft. De *Interministeriële Conferentie voor het Migrantenbeleid* stelt strafmaatregelen voor om het ab-

senteïsme in de Brusselse scholen tegen te gaan. Nalatige ouders zouden geen kinderbijslag meer krijgen. Sommigen vinden dit geen gepaste maatregel die bovendien vooral op kansarme migrantengezinnen is gericht. *Magda De Galan*, minister van maatschappelijke integratie, volksgezondheid en leefmilieu, zegt hierop dat de uitbetaling van de kinderbijslag enkel zou worden opgeschort als de kinderen niet ingeschreven zijn in een onderwijsinstelling. Er zijn volgens haar gezinnen waar de meisjes gebruikt worden om voor de kinderen te zorgen. Vaak draagt men hierdoor culturele modellen over waarin aan vrouwen geen gelijkheid van kansen gegund wordt.

Zacht omhoog. In het hoger onderwijs buiten de universiteit (HOBV) zitten 90.679 studenten in 162 instellingen. Het aantal studenten in de *zachte* sectoren zoals paramedisch, pedagogisch en sociaal, neemt toe terwijl het economisch (zowel kort als lang) en het technisch en agrarisch afneemt.

Barrières. Leerlingen met een handicap zouden beter in het gewoon onderwijs geïntegreerd moeten worden. De ministers van onderwijs van de Europese Unie wijzen op de noodzaak tot het wegwerken van structurele barrières. Hiermee bedoelen ze hindernissen die voortvloeien uit de reglementering zoals het feit dat ook fysiek gehandicapte personen verplicht zijn het vak lichamelijke opvoeding te volgen, vermits het behoort tot de basisvorming. Zulke hindernissen zouden verdwijnen als men voor individuele leerlingen de lessenroosters en de leerplannen kan aanpassen. Daartoe moet een wettelijk kader worden geschapen waarin zowel het principe van de gelijkwaardigheid als

de nodige waarborgen voor het behoud van het studiepeil zijn vastgelegd.

Spijbelen. Onderwijsminister *Luc Van den Bossche* stuurde een brief naar alle Vlaamse huisartsen. Hij vraagt hun hulp om het schoolverzuim te helpen aanpakken. Ouders en leerlingen moeten beseffen dat niet na elk doktersbezoek een attest volgt. De huisarts is een vertrouwenspersoon die ook eens kan stilstaan bij het waarom van afwezigheden. De minister pleit voor een betere samenwerking met scholen en PMS-centra.

Kans op werk. Een bijkomend diploma vergroot de kans op werk niet. Het bedrijfsleven selecteert vooral op afstudeerrichting, kennis, vaardigheden en persoonlijkheidskenmerken. Bijkomende diploma's worden zelden gevraagd. Onderzoek aan de VU Brussel toonde aan dat wie zo'n diploma heeft niet echt méér kans maakt op vast werk. Op dat vlak wegen de kosten niet op tegen de baten. Men gaat dan ook vooral voortstuderen uit persoonlijke interesse en als zelfontplooiing. De arbeidsmarkt is een andere zaak.

Ouders tegen kunst. Momenteel bieden 47 instellingen Kunst Secundair Onderwijs (KSO) aan. Daar volgen bijna 1% van de Vlaamse leerlingen hun opleiding. Meer dan de helft van de KSO-leerlingen heeft een achterstand opgelopen. Vaak loopt die op tot vier jaar. Dat komt doordat leerlingen vaak de weerstand van de ouders tegenover het KSO moeten overwinnen vooraleer ze de verlate overstap uiteindelijk konden doen. Maar leerlingen onderschatten ook het niveau van de algemene vakken in het KSO.

Grandes écoles. Net als in Vlaanderen hergroepeert de Franse Gemeenschap het aantal scholen in het hoger onderwijs buiten de universiteit in grotere eenheden. Er komen 25 *grandes écoles*. Men streeft naar een schoolbevolking tussen 2000 en 3000 studenten. In Vlaanderen doelt men op 4000 tot 6000. Het gemeenschapsonderwijs krijgt 5 scholen, het officieel gesubsidieerd 8 en het vrij onderwijs 12. Nu bestaan er in de Franse Gemeenschap 90 hogescholen van het korte type en 20 van het lange type. Drie scholen bieden beide onderwijstypes aan. In de 113 hogescholen zijn 56.400 studenten ingeschreven, gemiddeld dus 500 per instelling. Sommige hogescholen tellen evenwel minder dan 200 studenten.




Meisjes. De aanwezigheid van meisjes in de industriële studierichtingen blijft, ondanks positief discriminerende acties, zeer beperkt. Het aandeel aan meisjes in de nijverheidsscholen schommelt tussen de 0,55 en 27%. Het gemiddelde is 6,6%. De meisjes zitten vooral in studierichtingen als grafische technieken, farmaceutische en industriële chemie en in mindere mate industriële wetenschappen.



KLASSE

GRATIS NAAR DE ZOO

Op zaterdag 26 en zondag 27 februari mogen alle lezers van KLASSE gratis naar de Antwerpse Zoo. Die is 150 jaar oud en heeft het onderwijs heel wat te bieden. De educatieve dienst verwacht u massaal op de opendeurdagen. Maar u moet wel op voorhand inschrijven.



GRATIS NAAR DE ZOO **a**

KLASSE nodigt u uit om de zoo (opnieuw?) te ontdekken. Maar u moet wel **op voorhand inschrijven**.

De educatieve dienst van de zoo van Antwerpen is echt een bezige bij. Ze organiseert geleide bezoeken, rondleidingen achter de schermen (leerlingen vanaf 16 jaar), aangepaste planetariumvoorstellingen enz. Er zijn ook speciale **zoolessen** in de zoekklas, de computerklas of het planetarium. Het aanbod is zeer divers en richt zich tot verschillende leeftijdsgroepen: 7-10 jaar (Leven in het bos, handige dieren, jonge dieren enz.), 10-12 jaar (camouflage, zintuigen, amfibieën en reptielen enz.), 12-14 jaar (voortplanting, communicatie, het tropisch regenwoud enz.) en 15-18 jaar (natuurbehoud, dieren en hun gedrag, evolutie enz.). Elk thema wordt ingeleid in de zoekklas met een les van ongeveer een half uur en uitgewerkt tijdens een geleid bezoek in de tuin (totale duur ongeveer twee uren).

Een bezoek aan de Antwerpse zoo kost 185 fr. per leerling (één leerkracht per 15 leerlingen heeft gratis toegang). Begeleide bezoeken, zoolessen enz. krijgt u voor dezelfde prijs.

Op 26 en 27 februari zijn er **speciale opendeurdagen** voor alle leerkrachten én derdejaars normaalschool. U kunt dan gratis kennismaken met de zoo en het aanbod van de educatieve dienst. Voor leerkrachten basisonderwijs en derdejaars lagere normaalschool hebben we nog een extraatje: op 26 en 27 maart kunt u ook gratis kennismaken met het *Domein Planckendael* (Leuvensesteenweg 582 - 2812 Muzien-Mechelen). U vindt in uw school een inschrijvingsformulier voor de opendeurdagen. Vindt u het niet, dan mag u ook telefonisch inschrijven. Met de groeten van KLASSE.

Koninklijke Maatschappij voor Dierkunde - Opvoedkundige dienst - Koningin Astridplein 26 - 2018 Antwerpen - ☎ 03-234 29 51

IKSIMEER **S**

Iksimeer is de titel van een reeks vouwbladen over de vormentaal van (inter)nationale **cultuur- en kunststromingen**. Ze zijn zeer geschikt voor de lessen Nederlands, geschiedenis, artistieke opvoeding, talen, esthetica enz. Het eerste vouwblad behandelt op acht kantjes de vormentaal van de **gotiek in de bouwkunst**: uw leerlingen maken beknopt kennis met maaswerk, krabben, fialen, kruisbloemen, rondbogen, ezelsruggen, kapitelen, rozetvensters enz. Vouwblad 1 kost 20 fr. Volgende delen zijn in voorbereiding.

Vereniging Vlaamse Leerkrachten - Zwijgerstraat 37 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-237 65 59

OVER DE GRENZEN **a**

KLASSE publiceert regelmatig aanbiedingen voor **korte bijscholingen in het buitenland**. Dit is een selectie uit het ruime aanbod. Meer informatie krijgt u op onderstaand adres. Deze maand zijn er aanbiedingen voor **Bulgarije, Duitsland, Hongarije en Zweden**.

Laat uw aanvraag tekenen door uw instellingshoofd en door uw richtende macht. Als het gastland uw aanvraag aanvaardt zijn reis en verblijf in principe volledig gratis. KLASSE wenst u alvast veel studiegenot.

BULGARIJE

• Intercultural education (4 tot 9/4; inschrijven vóór 16/2)

- Peaceful solution of conflicts in the school (2 tot 7/5; inschrijven vóór 15/3)
- Civic education (7 tot 12/6; inschrijven vóór 15/4)

DUITSLAND

U moet uw aanvraag ten laatste zes weken voor het begin van de cursus indienen.

- Die Rückkehr Osteuropas nach Europa: Was geschieht mit den Erben der ehemaligen Sowjetunion (nr. 1.1594.2, 11 tot 13/4)
- Lust am Leben: Gesundheitsförderung im schulischen Alltag (nr. Az. 01/5, 2 tot 6/5)
- Willkommen, bienvenue, welcome zur vergleichenden Betrachtung literarischer Motive (nr. 30.07, 2 tot 6/5)
- Lernen mit allen Sinnen (nr. 58.3, 2 tot 6/5)
- Die europäische Geistesgeschichte im Spiegel der Werke großer Dichter (16 tot 18/5)
- Lehren und Lernen in der Schule (Lg.nr. 113, 18 tot 22/4)
- Seminar für Schulleiterinnen (Lg.nr. 134, 2 tot 6/5)
- Psychohygiene und Gesprächsführung für Lehrerinnen und Lehrer (Lg.nr. 155, 24 tot 27/5)
- America in the 90s - a new beginning? (nr. 94.20.05, 16 tot 20/5)

HONGARIJE

• Crucial points of Hungarian history with its European dimension (9 tot 15/4; inschrijven vóór 16/2)

ZWEDEN

Voor deze programma's moet u inschrijven vóór 1 maart.

- Electronic gateways in language teaching (12 tot 15/5)
- What makes a good textbook? (12 tot 17/6)
- Vikings going eastward - explorers of the river routes from the Baltic to the Caspian Sea (7 tot 13/8)
- Citizenship education (7 tot 12/8)
- Girls and boys in school (14 tot 19/8)
- The aquatic environment - from limnic waters through estuaries, brackish water to the marine environment (28/8 tot 3/9)

Inlichtingen en inschrijvingsformulieren: Departement Onderwijs - Secretariaat-generaal - Dienst Internationale Betrekkingen - Leen Mortier - RAC Arcadengebouw - 3de verdieping - kantoor 3087 - 1010 Brussel - ☎ 02-210 51 10

KLASSE-SERVICE

LEERKRACHTEN ITALIAANS **S**

LINGUA stelt beurzen ter beschikking voor een oprisingscursus Italiaanse cultuur, taal en taaldidactiek aan de *Universita per Stranieri* in Perugia van 26/7 tot 19/8. U moet uw aanvraag indienen vóór 1 maart.

Departement Onderwijs - Erkenningscommissie Navorming - Rudi Schollaert - Koningsstraat 138 - bureau 521 - 1000 Brussel - ☎ 02-211 45 90

GROENE GEDETACHEERDE GEZOCHT **a**

De JNM is op zoek naar een vastbenoemde leerkracht voor een detachering vanaf 1 september '94 (min. 25 en max. 36 jaar). Kadervorming, technische begeleiding en advies, natuurhistorische begeleiding, ondersteuning van promotionele activiteiten enz. behoren tot uw taken. Uw kandidatuur wordt verwacht vóór 20 februari.

vzw Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming - Kortrijksepoortstraat 140 - 9000 Gent - ☎ 09-223 47 81

SCHOOLPRET **a**

Op 23, 24, 27 en 28 juni zijn de Grenslandhallen in Hasselt het decor voor *Kinderpret en Schoolpret*. De hallen zijn dan omgetoverd tot een groot speelterrein met meer dan zestig stands met **ontspannende én educatieve attracties**. Techniek en elektronica, sport en spel, muziek en theater zijn vertegenwoordigd. BLOSO organiseert een jeugdsportbeurs met doe-mee-sporten. Op het buitenplein zijn springkastele en klimmuren, autoscooters, een treintje en een heuse brandweerwagen.

De organisatoren richten zich speciaal op schoolgroepen. Misschien doet u er inspiratie op voor een evenement in uw eigen school? De toegangsprijs tot *Kinderpret en Schoolpret* bedraagt 280 fr. per leerling. In ruil daarvoor krijgen ze een bundeltje kinderpretcheques waarvoor de verschillende winkelstands gratis consumpties geven.

Limburg Aktief vzw - Marc Broux - Begoniaaan 35 - 3550 Bolderberg - ☎ 011-22 13 94 (kantooruren) of 011-25 61 90 (na 19 u.)

abs-SYSTEEM

Bij elke tip in KLASSE-IDEA vindt u een letter: a, b of s. Die verwijst naar de specifieke doelgroep van het idee. a staat voor algemeen, b voor basis-onderwijs en s voor secundair en hoger onderwijs. Wie zoekt die vindt. (Maar niet altijd wat hij zocht.)

• HOGLIED: VAN 25/2 TOT 22/5

Ontelbare kunstwerken zijn bewaard in **vrouwenkloosters en begijnhoven**. De levenshouding, spiritualiteit en verzuchtingen van deze religieuzen zijn uitgedrukt in een specifieke beeldwereld. *Hooglied* brengt schilderijen, retabels, textiel en andere kunstvoorwerpen uit de beeldwereld van religieuze vrouwen in de Zuidelijke Nederlanden, vanaf de 13de eeuw.

ZEKER ZIEN.

De toegang bedraagt 80 fr. per leerling (hoger onderwijs: 150 fr. per student). Een geleid bezoek kost 1200 fr. (hoger onderwijs: 1400 fr.). De NMBS zorgt voor gecombineerde trein+toegangstickets.

Paleis voor Schone Kunsten - Koningsstraat 10 (groepen: Ravensteinstraat 23) - 1000 Brussel - ☎ 02-507 84 68

• HENRI-VICTOR WOLVENS: TOT 7/3

Wolvens begon als schilder van straten en steegjes in Brusselse volksbuurten en ontdekte pas later het felle licht van de kust. Meer dan 250 schilderijen illustreren deze evolutie. Critici zien in hem een animist en plaatsen hem tegenover het expressionisme. *Permeke* beschouwde hem daarentegen als de enige ware voortzetter van het expressionisme. De toegang is gratis voor leerlingen tot 14 jaar. Oudere leerlingen betalen 50 fr. Een rondleiding kost 1000 fr. voor 25 leerlingen en duurt anderhalfuur. Er is een gratis educatieve tekst om het bezoek in de klas voor te bereiden.

Provinciaal Museum voor Moderne Kunst - Romestraat 11 - 8400 Oostende - ☎ 059-50 81 18

• EEN KEUZE...: VAN 12/2 TOT 20/2

Tien kunstenaars (van *Dominique Ampe* tot *André Van Schuylenbergh*) bouwen, elk in een eigen ruimte, een one-manshow op. Er is ook een hommage aan *Maurits Verbist* en een apart gedeelte onder de titel *Belgische abstracten rond de jaren 50*.

BLITS

Zes keer per jaar verschijnt *Blits*, een tijdschrift voor mensen die heel veel moeite hebben met lezen. Telkens is er ook een geluidscassette en een krantje bij. De cassette maakt een belangrijk deel uit van het project: terwijl de leerling luistert, kijkt en leest hij mee. De tekst is gedrukt in een makkelijk leesbare letter, de opmaak is aangepast aan **moeilijk lezenden** en de inhoud is helemaal afgestemd op (jong)volwassenen. *Blits* is dan ook heel geschikt voor groepsgebruik.

Een jaarabonnement kost 1875 fr. (tijdschrift en cassette) of 795 fr. (enkel tijdschrift). U kunt eerst de gratis folder en een proefnummer aanvragen.

Davidfonds/Infodok - Brabançonnestraat 95A - 3000 Leuven - ☎ 016-22 87 44

DE NEKKER IN OPENLUCHT

Het Mechels Broek, Planckendael, de Kruidtuin, de kinderboerderij of de Volmolen bezoeken. De historische stad Mechelen bezichtigen: St. Romboutskathedraal, klokkenmuseum, beiaardschool. Surfen, duiken, zwemmen, atletiek, tennis, voetbal, petanque, cricket, jazzdans, aerobic, squash enz. Voortaan kunt u al deze activiteiten combineren tijdens een weekje **openluchtklassen** in het *Provinciaal Sport- en Recreatiecentrum De Nekker* aan de groene rand van Mechelen. Het centrum werkt hier-

Dit 10de Kunstsalon is gratis toegankelijk.

Gemeenschapsschool De Veerman - Verbindingsstraat 66 - 9220 Hamme - ☎ 052-47 17 43

• DE KLANKWERELD: VAN 12/2 TOT 24/4

Deze tentoonstelling bestaat uit 27 *sonolieten*. Dit zijn **interactieve luisterposten** die menselijke, natuurlijke of mechanische klanken produceren en door de bezoeker zelf in werking worden gesteld. De leerlingen kunnen zo spelenderwijze de wereld van klanken en geluiden ontdekken.

De toegangsprijs bedraagt 80 fr. per leerling vanaf 20 leerlingen. De begeleidende leerkrachten hebben gratis toegang én kunnen ook op voorhand gratis gaan kennismaken met deze tentoonstelling. Geleide bezoeken zijn mogelijk (secundair onderwijs + derde graad basisonderwijs).

Scientastic Museum - Square Goldschmidt 24 - 1050 Brussel - ☎ 02-646 81 61

• SCHEEPVAARTMUSEUM

De geschiedenis van de scheepvaart van boomstam tot oceaanreus, dat vindt u in de museumzalen van het Antwerpse Steen op de Scheldekaai. Voor leerlingen vanaf 10 jaar is er een educatieve brochure beschikbaar (100 fr.). Daarnaast is er een rijk geïllustreerde publikatie over de Schelde en de scheepvaart (150 fr.). In de *Scheldezaal* vinden leerlingen secundair onderwijs een audio-visueel beeld van Antwerpen en de Schelde, een tijdsband en een videofilm. Deze film kunt u ook ontlenen om uw bezoek aan het museum voor te bereiden. Dit jaar staat ook een reeks **doe-activiteiten** op het programma. Hierbij zal ook een begeleidende brochure beschikbaar zijn. Schoolgroepen onder begeleiding van een leerkracht hebben gratis toegang tot het museum.

Nationaal Scheepvaartmuseum - Steenplein 1 - 2000 Antwerpen 1 - ☎ 03-232 08 50

voor nauw samen met de natuurvereniging *De Wielewaal*. Het sporthotel van de Nekker biedt plaats aan 60 personen en beschikt ook over een volledig ingericht leslokaal. Bij elk onderdeel is er een uitgebreide werkmap met achtergrondinformatie en werkopdrachten.

Op 12 mei is er een **gratis opendeurdag**. U kunt vanaf 13 u. kennismaken met *De Nekker*, *De Wielewaal*, het sportpark en het natuurreserveaat. Wél graag telefonisch of schriftelijk uw komst aankondigen voor 30 april. Late beslissers zijn evenwel ook welkom.

vzw Provinciaal Sport- en Recreatiecentrum De Nekker - Nekkerspoel - Borch 19 - 2800 Mechelen - ☎ 015-55 70 05 of 06

SEKSUELE OPVOEDING

Oma is een meisje gaat over seksuele opvoeding bij **peuters en kleuters**. Het **boekje** is voor ouders, kleuterleiders en iedereen die met kleine kinderen te maken heeft. De auteurs stellen dat je met seksuele voorlichting vroeg moet beginnen. Het boekje geeft suggesties om te antwoorden op vragen van peuters en kleuters. U krijgt ook achtergrondinformatie over hun seksualiteitsbeleving en seksuele ontwikkeling en concrete tips voor zindelijkheidstraining, taalgebruik, verkenningsspelletjes enz. Het boekje telt 52 blz. en kost 120 fr.

Jeugd en Seksualiteit - F. Van Cauwenberghstraat 13 - 2500 Lier - ☎ 03-489 20 99

GRATIS RADIOACTIVITEIT **S**

Isotopolis is uniek in Europa: alle leerlingen van de derde graad secundair onderwijs kunnen er kennismaken met het verschijnsel radioactiviteit. Een bezoek aan het informatiecentrum in Dessel begint met een ludieke video. Daarna komen drie thema's aan bod in evenveel modules. **Radioactiviteit en straling** worden toegelicht in een mini-laboratorium met reële demonstraties en experimenten. Uniek is de «nevelkamer» waar de onzichtbare radioactieve straling zichtbaar wordt gemaakt. De **verwerking van radioactief afval** is onderwerp van een tweede module. Waar komen de afvalstoffen vandaan en wat gebeurt er mee? Voorbeelden, materialen en foto's maken dit proces concreet. De **bergings van radioactief afval** is het derde thema. Foto's en maquettes tonen de verschillende bergingsmogelijkheden die op dit moment bestaan of bestudeerd worden. Vanaf midden '94 kunt u ook een opslagruimte en een verwerkingsinstallatie voor laagradioactief afval bekijken.

Isotopolis is een onderwijsproject van NIRAS (Nationale Instelling voor Radioactief Afval en Verrijkte Splijtstoffen) en *Belgoproces* (de afvalverwerker in Dessel). Het bezoek aan *Isotopolis* is gratis. Het bezoek duurt ongeveer twee uur voor een groep van maximum 50 leerlingen. Er is ook een gratis **informatiepakket** voor leerlingen en leerkrachten: drie brochures, een woordenlijst en informatiefiches over NIRAS en *Belgoproces* en hun activiteiten. In de map voor leerkrachten vindt u ook een handleiding. Hiermee kunt u het bezoek voorbereiden in de klas (± 2 lesuren) en nabespreken (1 lesuur). Belangstellende leerkrachten kunnen een **gratis voorafgaand begeleid bezoek** aanvragen.

Aan het project is ook een **wedstrijd** verbonden. De opdracht bestaat erin het thema radioactieve afvalstoffen te verwerken tot een debat in klasverband. Uw klas bepaalt zelf de vorm waarin zij het thema wil behandelen: verhandeling, documentatiemap, tentoonstelling enz. De winnende klas krijgt 50.000 fr. waarvoor ze zelf de bestemming bepaalt (bijvoorbeeld een lokaal ecologisch of sociaal project). U kunt meedingen tot eind mei.

Isotopolis - Belgoproces - Nadine Van Mechelen - Gravenstraat 73 - 2480 Dessel - ☎ 014-33 40 31 of NIRAS - Valentine Vanhove - Madouplein 1 bus 25 - 1030 Brussel - ☎ 02-212 10 34

ÉÉN GROTE POPPENKAST **b**

Met een gewone poppenkast kunnen Vlaamse schoolkinderen hun leeftijdgenoten in de ontwikkelingslanden helpen. Het Nederlandse *Lilianefonds* heeft hiervoor een project gemaakt. In de lessen handvaardigheid maken de leerlingen zelf poppen (uit lappen, papier-maché en restmateriaal). Er is een gratis **instructiepakket** beschikbaar met een video, een muziekcassette, een bouwplaat en achtergrondinformatie om hiermee een **eigen voorstelling** op te bouwen. De leerlingen kunnen dan bijvoorbeeld bij de opvoering toegangsgeld vragen en dit doorstorten naar het *Lilianefonds*.

Stichting Lilianefonds - Postbus 75 - 5250 AB Vlijmen - Nederland - ☎ 00-31-4108-19029

NAAR HET MUSEUM **a**

• KUNST IN ANTWERPEN

De derde **kleuterklas** kan op ontdekkings-

tocht door het museum. *Wat is een museum?* is het onderwerp (één uur, 1000 fr. voor 15 kleuters). Voor het **lager onderwijs** zijn er tien museumateliers: een bezoek aan de verzameling en werk in het atelier (twee uren, 1000 fr. voor 20 leerlingen). Voor het **algemeen secundair onderwijs** zijn er veertien museumlessen, o.a. rond de verschillende periodes in de schilderkunst. De leerlingen werken in groepjes van 4 à 5: diaprojectie + actief bezoek met vragenlijst + nabespreking (anderhalf uur, 1000 fr. voor 20 leerlingen). Voor leerlingen uit het **technisch en beroepssecundair onderwijs** zijn er speciale museumlessen rond bijvoorbeeld kleding en mode, gezin en familie, voeding (anderhalf uur, 1000 fr. voor 20 leerlingen). Studenten **pedagogisch hoger onderwijs** krijgen een uiteenzetting over begeleiding van leerlingen in een museum (twee sessies van twee uren op één dag, 2000 fr. voor 20 studenten). *Koninklijk Museum voor Schone Kunsten - Educatieve Dienst - Plaatsnijdersstraat 2 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-238 78 09*

• KUNST IN BRUSSEL

Er zijn twee **educatieve programma's** voor het **lager onderwijs** (derde graad): *Een verzameling schilderijen en beeldhouwwerken leren bezoeken* (verwoorden van waarnemingen) en *Schilderijen bekijken en leren beschrijven* (o.a. met tekenopdracht). Voor het **secundair onderwijs** zijn er rondleidingen, zowel in de vaste verzamelingen als in de tijdelijke tentoonstellingen. Er zijn ook oefeningen waarbij aandachtig kijken, juist redeneren en duidelijk verwoorden centraal staan: *Schilderijen bekijken en leren beschrijven* en *Wat kan moderne kunst zijn?* Studenten uit **pedagogisch hoger onderwijs en aggregaties** krijgen een toelichting over de didactische aspecten van een rondleiding voor leerlingen of volwassenen (concept, doelstelling, verloop enz.).

Alle educatieve programma's duren twee uren en kosten 1500 fr. (lager onderwijs) of 2000 fr. (secundair en hoger onderwijs) per groep van maximum 20 deelnemers.

Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België - Educatieve Dienst - Museumstraat 9 - 1000 Brussel - ☎ 02-508 34 50

• KUNST IN GENT

Leerlingen uit het **basisonderwijs en secundair onderwijs** kunnen leren kijken naar kunst: kleur, compositie, techniek of portret, landschap, mens enz. De **derde graad secundair onderwijs** kan ook de historische toer op: oude meesters, classicisme tot expressionisme, eerste en tweede Latemse groep. Voor deze programma's betaalt u 20 fr. per leerling (gratis voor scholen uit Gent) en 1500 fr. voor de gids (maximum 25 leerlingen). Leerlingen tot 14 jaar kunnen na een beknopte rondleiding creatief werken in een **museumatelier** (120 fr. per leerling, minimum 2000 fr., maximum 25 leerlingen, slechts één klas tegelijk). **Toekomstige leerkrachten** (normaalscholen en aggregaties) kunnen in een speciaal project kennismaken met het museum en haar educatieve werking. U kunt dit programma à la carte samenstellen in overleg met de educatieve dienst. *Museum voor Schone Kunsten - Educatieve Dienst - Citadelpark - 9000 Gent - ☎ 09-222 17 03*

INFO OP UW SCHERM **a**

Gezondheid, kinderen, rechten, samenwonen, seksualiteit, studeren en adressen: dat zijn de zeven hoofdrubrieken van de **Infolder Databank**, het Bulletin Board System van *Info Jeugd*. U kunt zo alle Infolders via de telefoon rechtstreeks op uw computerscherm krijgen. Alles wat u nodig hebt is een IBM-compatibele PC (werkend in MS-DOS) en een Hayes-compatibele modem. U belt het BBS-nummer (☎ 03-231 37 09), geeft uw paswoord in en vragen staat vrij: het menu bevat meer dan 10.000 trefwoorden. Een abonnement kost 500 fr. per jaar. Kandidaat-gebruikers krijgen twee weken gratis toegang tot het systeem. Pas daarna beslist u of u een abonnement neemt. U kunt ook een demodiskette aanvragen om het systeem op uw eentje te verkennen voor de prijs van een blanco diskette en de verzendingskosten.

Info Jeugd Nationaal - Prinsstraat 15 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-231 07 58

ALGEMEEN

• BIBLIOTHEEK IN EEN BOEK

Een gids met informatie over meer dan 2000 **kinder- en jeugd-boeken**. Het is een niet-kritische (Nederlandse) selectie van verkrijgbare Nederlandstalige boeken, gerangschikt naar leeftijd en soort. Achteraan vindt u een onderwerpregister en een auteursregister.

ZEKER LEZEN.

Boek en jeugd '93/'94 - Nederlands Bibliotheek en Lektuurcentrum - Davidsfonds/Infodok - 016-22 87 44 - 261 blz. - 299 fr.

• WEGWIJS IN DE GEMEENTE

Het antwoord op alles wat u ooit al wou vragen over een gemeente vindt u in de nieuwe uitgave van het **Gemeentelijk Zakboekje**. Met daarenboven massa's cijfergegevens, informatie over OCMW en provincies, de nieuwe Gemeentewet enz.

Gemeentelijk Zakboekje - Clair Ysebaert & Ludo Asselberghs - Kluwer Editorial - Excelsiorlaan 18 - 1930 Zaventem - 02-719 15 11 - 504 blz. - 1873 fr.

• SMOEZEN VERKOPEN

Doorgewinterde leerkrachten herkennen een smoes meteen. Zij moeten voortaan opletten, want dit amusante achterzakboekje levert nuttige tips om een goede smoes te verzinnen. Grappig als u uw leerlingen een stap wilt voor blijven.

101 smoezen voor scholieren - Loesje - Het Spectrum/Standaard Uitgeverij - 03-239 59 00 - 112 blz. - 150 fr.

• WHO'S WHO

Welk kabinet doet wat in het federale België? Een handige brochure geeft u de samenstelling en bevoegdheden van alle ministeriële kabinetten. Een trefwoordenlijst gidst u veilig door de doolhof.

Samenstelling ministeriële kabinetten - INBEL - Regentlaan 54 - 1000 Brussel - 02-514 08 00 - 120 blz. - 250 fr.

BASISONDERWIJS

• 1001 IDEEËN

Een werkboek vol veelzijdige activiteiten voor de kleuterklas. Het geeft meer dan duizend ideeën, ontwikkeld door praktijkmensen vanuit een kindgerichte invalshoek.

Stapzoeks - Raf Somers e.a. - Davidsfonds/Infodok - 016-22 87 44 - 348 blz. - 899 fr.

• DOE-HET-ZELF SPEURVERHALEN

Een adembenemende thriller zonder geweld en een spannend

a

verhaal boordevol puzzels: twee speurverhalen onder één band, rug aan rug. De lezers (vanaf derde graad basisonderwijs) krijgen na elk hoofdstuk enkele opdrachten te vervullen die hen dichter bij de oplossing van de raadsels brengen. Leerkrachten krijgen daarenboven tips voor extra verwerkingsmogelijkheden in de klas.

Moordbrigade/Woordbrigade - Guy Didelez (met opdrachten van Eric De Witte)/Frank Pollet - Uitg. Abimo - 052-46 24 07 - 112 blz. - 360 fr.

• MOEILIJKE KINDEREN HELPEN

Moeilijke kinderen helpen en bijsturen kan ook zonder belonen en straffen. Vanuit de basisbehoeften van het kind pleit de auteur voor een democratische aanpak die de zelfverantwoordelijkheid stimuleert.

Het kind centraal - Frieda Matthijs - Garant Uitgevers - 016-25 31 31 - 101 blz. - 380 fr.

SECUNDAIR EN HOGER ONDERWIJS

S

• TECHNIEK VOOR MEISJES

Een gratis brochure boordevol tips voor de leerkracht om het pedagogisch klimaat, de didactische werkvormen en de leerstof af te stemmen op de behoeften van leerlingen. De stelling is dat techniekonderwijs aantrekkelijk en zinvol moet zijn voor jongens én meisjes. En dat gaat evenzeer op voor Vlaanderen.

Techniek: ook een vak voor meisjes - Huub Huijs - Instituut voor Leerplanontwikkeling - Postbus 2041 - 7500 CA Enschede - Nederland - 00-31-53-840 500 - 50 blz.

• VREEMDETALENONDERWIJS

Een nieuwe systematische grammatica vergelijkt Nederlands, Frans en Engels. De auteurs vertrekken van de voorkennis van de moedertaal en hanteren een eenvormige terminologie. Deel 1 behandelt de nominale constituent en Deel 2 de zin. Deel 3 zal de werkwoordelijke groep behandelen en verschijnt voorjaar '94.

Nederlands, Frans, Engels in contrast - F. Devos e.a. - Vakgroep Nederlandse taalkunde RU Gent - Blandijnberg 2 - 9000 Gent - 09-264 40 82 - 262 en 285 blz. - 2x 995 fr. - bestellingen: Uitgeverij Peeters - 016-48 81 02

• ZELFSTANDIG WONEN

Jongeren die op eigen benen gaan staan moeten tal van vragen oplossen: kinderbijslag, werkloosheid, ziekteverzekering, belastingen enz. Ook emotioneel is het een hele ommezwaai. Deze brochure is een «naslagwerk» voor jongeren en hun ouders.

Op eigen benen - Mie Jacobs (red.) - Federatie Jongeren Informatie en Adviescentra - Diksmuidelaan 50 - 2600 Berchem - 03-366 15 20 - 60 blz. - 30 fr. (+ verzendingskosten) - 20 fr. vanaf 25 ex.

b

DE DRIE V'S

a

Vrede, Verdraagzaamheid en Vooruitgang zijn waarden die vandaag wankelen. Op 8 mei 1945, V-dag, waren de mensen, die net de Tweede Wereldoorlog achter de rug hadden, het er roerend over eens dat dergelijke verschrikkingen nooit meer mochten gebeuren. Maar ondanks de sociale, culturele en economische vooruitgang heerst er nog altijd geen vrede op onze aardbol en wordt het Europees continent opnieuw geteisterd door oorlog en onverdraagzaamheid. Er wordt gerekend op de inzet van de jeugd om op hun eigen manier opnieuw inhoud te geven aan de waarden van de drie V's en een boodschap van hoop mee te geven.

Om van V-DAG echt een **dag van de jeugd** te maken, kunnen de leerlingen zelf projecten indienen, waarvan een selectie op 6 mei in een **totaalspektakel** in een rechtstreekse tv-uitzending wordt uitgezonden. Om de actie voor te bereiden en om de doelgroepen een idee te geven van de expressievorm die ze elk meekrijgen komen er in de laatste week van februari **plaatselijke evenementen** in Kortrijk, Gent, Brussel, Antwerpen en Hasselt. Deze evenementen zijn louter bedoeld als inspiratiebron. Scholen met belangstelling moeten hiervoor inschrijven. De eerste doelgroep, de derde graad

lager onderwijs, kan er inspiratie opdoen bij een multimediale theatervoorstelling. Deze expressievorm gebruikt ze om zelf een theaterstukje, een musical... te maken. Inspiratiebron voor de eerste en tweede graad secundair onderwijs zijn Vlaamse acteurs die brieven voorlezen van mensen die zich inzetten in ontwikkelingslanden en conflictgebieden. Bijvoorbeeld zelf een krant maken kan een uiting zijn van deze expressievorm. De derde graad secundair onderwijs vindt zijn inspiratie in de video *De Laatste Getuigen* en heeft als expressievorm video of film (zelf een reportage maken met een laatste getuige bijvoorbeeld).

De school die een ontwerp van een scenario of een eigen project opstuurt maakt kans op een selectie. De geselecteerden krijgen assistentie van beroepsmensen om hun project helemaal af te werken en om praktische zaken op te lossen.

De scholen werken op vrijwillige basis mee aan dit initiatief.

Alle inlichtingen over V-DAG vindt u in de informatiebrochure die op school is toegekomen. Wie met zijn leerlingen een project voor V-DAG wil indienen, schrijft in voor één van de Kick Off evenementen in februari. Het formulier (uit de informatiebrochure) stuurt u zo snel mogelijk naar POSTBUS 22 - 1140 BRUSSEL.

GEBOORTE VAN EEN BOEK

Schrijver, illustrator, uitgever, lithograaf, drukker, boekbinder enz. zijn de inwoners van de boeiende wereld van het boek. U vindt hen allemaal terug in de tentoonstelling *Waar komen de boeken vandaan?* Alle stappen van manuscript tot eindproduct worden belicht. Wat is de taak van de verschillende medespelers? Hoe verloopt het productieproces? Wanneer en hoe komt het boek bij de lezer? Originele prenten, foto's en voorwerpen uit de drukkers- en uitgeverswereeld illustreren dit verhaal. Bij deze tentoonstelling hoort een speciaal **animatiepakket** voor de scholen. Voor het **lager onderwijs** zijn er werkbladen en een voor deze gelegenheid ontworpen bordspel dat de weg van het maken van een boek volgt. Ook voor de **eerste graad secundair onderwijs** zijn er werkbladen en een bordspel. Dit spel heet *publisher's pursuit*.

De tentoonstelling bestaat uit tien grote panelen en zes vitrines met voorwerpen. U kunt ze ook naar uw school halen. Daarvoor betaalt u 20.000 fr. per maand, animatiepakket, verzekering enz. inbegrepen. *Literair Museum vzw - Frans Massystraat 13 - 3500 Hasselt - ☎ 011-22 26 24*

UNIVERSITAIRE INFODAGEN

Elk jaar organiseren de Vlaamse universiteiten infodagen voor kandidaat-studenten. Dit is het overzicht van data en adressen.

• KUB - Dienst voor Studieadvies - Vrijheidslaan 17 - 1080 Brussel - ☎ 02-412 42 11

Infodag voor studenten en ouders op 7/5.

• KUL - Dienst voor Studieadvies - Atrechtcollege - Naamsestraat 63 - 3000 Leuven - ☎ 016-28 43 11

Infodagen voor studenten en ouders op 5/2 (faculteiten rechtsgeleerdheid, economische en toegepaste economische wetenschappen, letteren, Hoger Instituut voor Wijsbegeerte); 23/2 (geneeskunde, farmaceutische wetenschappen), 26/2 (godgeleerdheid, sociale wetenschappen, psychologie en pedagogische wetenschappen), 5/3 (wetenschappen, landbouwkundige en toegepaste biologische wetenschappen, lichamelijke opvoeding en kinesitherapie, Voorbereidend Instituut) en 12/3 (toegepaste wetenschappen en Voorbereidend Instituut).

• KULAK - Dienst voor Studieadvies - E. Sabbelaan 53 - 8500 Kortrijk - ☎ 056-24 61 11

Infodag voor kandidaat-studenten op 9/2.

Info-avond voor ouders eveneens op 9/2. Jaarlijkse **opendeurdag** op 8/5.

• LUC - Universitaire Campus - Gebouw D - 3590 Diepenbeek - ☎ 011-26 81 11

Infodagen voor studenten en ouders op 19/2, 12/3 en 7/5 (toegepaste economische wetenschappen, handelsingenieur en handelsingenieur in de beleidsinformatica) en 12/2, 5/3 en 30/4 (wetenschappen en geneeskunde).

• RUG - Adviescentrum voor Studenten - St. Pietersplein 7 - 9000 Gent - ☎ 09-246 70 00

Infodagen voor studenten en ouders op 23/2 (lichamelijke opvoeding, criminologie), 26/2 (bio-ingenieur), 2/3 (letteren en wijsbegeerte: taal- en letterkunde, motorische revalidatie en kinesitherapie), 5/3 (burgerlijk ingenieur, architect), 9/3 (letteren en wijsbegeerte: wijsbegeerte, moraalwetenschappen, geschiedenis, kunstwetenschappen en archeologie), 16/3 (psychologie en pedagogische wetenschappen), 19/3 (logopedie en audiologie, voedingsleer en dieetleer, medisch-sociale wetenschappen), 23/3 (politieke en sociale wetenschappen). Speciale infodagen voor ouders op 19 en 26/2, 12 en 19/3.

• UIA - Studieadvies - Gebouw D - Universiteitsplein 1 - 2610 Wilrijk - ☎ 03-820 21 21

RUCA - Dienst voor Studie- en Studentenbegeleiding - Groenenborgerlaan 171 - 2020 Antwerpen - ☎ 03-218 05 06

UFSIA - Dienst voor Studieadvies en Studentenbegeleiding - Prinsstraat 14 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-220 46 32

UIA: infodag voor kandidatuurstudenten en ouders op 2/3.

RUCA: infodagen voor studenten en ouders op 26/2, 26/3 en 23/4 (medische en wetenschappelijke richtingen, vertaler-tolk). **Opendeurdag** op 8/5.

UFSIA: infodagen op 23/2 (toegepaste economische wetenschappen, handelsingenieur), 2/3 (letteren en wijsbegeerte, politieke en sociale wetenschappen) en 9/3 (rechten).

• VUB - Dienst voor Studieadvies - Pleinlaan 2 - 1050 Brussel - ☎ 02-641 23 18

Infodagen voor studenten en ouders op 9/3, 26/3, 7/5 en 10/9 (alle studierichtingen) en 18/2 en 23/4 (burgerlijk ingenieur).

WEDSTRIJDEN

• OPSTELWEDSTRIJD EUROPA

Het Departement Onderwijs organiseert een opstelwedstrijd in het kader van het Belgisch voorzitterschap van de EG Raad. Alle secundaire scholen kunnen tot 1 april deelnemen met één opstel per graad (max. drie per school). De maximumlengte is 4 blz. Een vakkundige jury bekroont de negen beste inzendingen (drie per graad) met elk 10.000 fr. Ze worden dan gebundeld en verspreid naar de scholen.

Het thema is *een kennismaking met Europa* (de diversiteit van elk land/individu én de eenheid van Europa). Er is een lijst van mogelijke titels, maar de jury geeft de voorkeur aan originele en grappige werken. De leerlingen kunnen inspiratie putten uit **verschillende vakken** (geschiedenis, aardrijkskunde enz.) en hun ideeën tot een origineel verhaal ontwikkelen in een **groepswork**.

Departement Onderwijs - Dienst Internationale Betrekkingen - RAC Arcadengebouw - 1010 Brussel - ☎ 02-210 51 10

• SOFTWAREPRIJZEN 1994

Tot 30 juni kunnen leerkrachten en leerlingen individueel of in groep inschrijven voor de wedstrijd *Softwareprijzen 1994*. Oudercomités, projectteams van scholen, universiteiten, computerclubs enz. zijn ook welkom. Alle software die het **leren thuis of op school** stimuleert komt in aanmerking. Er is een prijs van 50.000 fr. van de *Vlaamse Minister van Onderwijs* voor software gericht op het diagnosticeren en remediëren van **leermoeilijkheden**. Daarnaast is er een prijs van 30.000 fr. voor het pakket dat het meeste aan het doel van de wedstrijd beantwoordt; een jongerenprijs van 20.000 fr. voor de beste deelnemer geboren na 1 januari 1970; een prijs van de stad Brugge; een prijs van het Sint-Leocollege Brugge en een CDI-toestel van de Philips Onderwijsgroep voor de school van de winnende jongere.

De werken worden ingeleverd vóór 20 september. De prijzen worden uitgereikt op de negende *Computerbeurs Computers thuis en op school* op 22 oktober in het Sint-Leocollege in Brugge. *Computers thuis en op school-secretariaat - Te Boelaarlei 23 - 2140 Antwerpen - ☎ 03-322 74 69*

• SCHRIJF JE EIGEN WEEKBERICHT

De Studiedienst van de Kredietbank publiceert elke week een *Weekbericht* over economische, sociale, politieke en juridische onderwerpen. De redactie organiseert nu een wedstrijd voor studenten in HOBU en universiteiten. Zij hebben tijd tot 15 april om een **eigen tekst voor het Weekbericht** te schrijven (maximum 15 getypte bladzijden) en in te dienen. De winnende tekst wordt begin juni gepubliceerd en de auteur krijgt 100.000 fr. Voor de drie volgende geselecteerde werkstukken is telkens 50.000 fr. weggelegd. Inschrijven en indienen kan in elk KB-kantoor. *Studiedienst Kredietbank - Danny Geerts - Arenbergstraat 7 - 1000 Brussel - ☎ 02-517 60 41 (Evelyne Danau)*

ALGEMEEN

• **Algemene vorming:** Omgaan met stress: 23/2, 2, 9, 16, 23 en 30/3 in Diest.

Sociale vaardigheden: Spreken in het openbaar (23/2, 2, 9, 16, 23 en 30/3 in Leuven); Spreken in het openbaar en effectieve presentatie (4, 5 en 6/3 in Brussel).

ZEKER DOEN.

Brabantse Volkshogeschool - Liedtsstraat
27-29 - 1210 Brussel - ☎ 02-242 88 46

• **Boeddhisme:** 2 en 9/3

Twee namiddagen over geschiedenis, ethiek, psychologie, filosofie en mystiek van het boeddhisme.

Tibetaans Instituut - Kruispadstraat 33 - 2900 Schoten - ☎ 03-685 09 19

• **Vrouwelijke leerkrachten**

Klare taal: over duidelijke communicatie (26/2, 5, 19 en 26/3 in Antwerpen); Assertiviteitstraining (24/2, 3, 10, 17 en 24/3 in Sint-Niklaas); Leiding geven (24/2, 3, 10, 17, 24 en 31/3 in Antwerpen); Persoonlijke uitstraling (1, 8 en 15/3 in Gent).

Omschakelen - Uitbreidingsstraat 498 - 2600 Berchem - ☎ 03-230 54 72

BASISONDERWIJS

• Diagnostisch en remediërend werken aan **spelling** (23/2); Ontwikkelingsdoelen en **eindtermen** voor het basisonderwijs (9/3).

Centrum voor Didactische Vernieuwing - Vilde Olympiadelaan 25 2020 Antwerpen - ☎ 03-827 78 90

• **Mundiale vorming** voor leerkrachten én directies

Werken met boeken over mondiale en interculturele vorming in de klas (2/3); Kijk op mensen in de derde wereld (keuze uit drie sessies: 17/3, 22 of 27/4); Het vernieuwde Turkije-project van Kinderwereldatelier (21/4).

Kinderwereldatelier - Rolwagenstraat 73 - 2018 Antwerpen - ☎ 03-235 20 76

• **Werken met kinderen**

Vijf verschillende studiedagen voor kleuterleidsters en leerkrachten lagere school: Kinder mishandeling (10/2); Speels met kleuters (18/2); Spelen met muziek (26/2); Spelen in groep (2/3); Animatie en presentatie (26/3).

Nationaal Diensten- en Onderzoekscentrum voor het Spelende Kind - Vormingsdienst - Nieuwelaan 63 - 1860 Meise - ☎ 02-269 71 80

• Voor de **kleuterschool:** Sherborne, bewegingsmethodiek voor kleuters (21/2 en 7/3); Snel-klaar-poppen maken en... spelen maar (3/3); Ook kleuters denken na over taal (17/3).

LICHAAMSVERSIERINGEN

Authentiek willen zijn? is een **tentoonstellingspakket** rond lichaamsversieringen: mode, haartooi, make-up, tatoeëringen, lichaamsvervormingen enz. De tentoonstelling (15 panelen), de twee video's (40 min.) en de handleiding voor de leerkracht (32 blz.) geven elk op hun manier weer hoe mensen sierend en creatief met hun lichaam omgaan. Het pakket schenkt daarbij ruim aandacht aan historische en multiculturele elementen.

U kunt het hele pakket ontlenuen. Dat kost 2000 fr. voor een week, 3000 fr. voor twee weken en 5000 fr. voor een maand. Verzekering en verplaatsingskosten zijn hierbij niet inbegrepen. U betaalt een waarborg van 1000 fr. U vindt dit pakket ook in de Dynamo2-catalogus 1993 (project nr. 58).

SoCak vzw/Dakab vzw - KuOn-centrum - Dendermondsesteenweg 319 - 9040 Gent - ☎ 09-228 90 55

KLASSE-MENT

Elke maand vindt u hier een kleine wedstrijd. Uit de juiste inzendingen haalt de

a

Voor de **lagere school:** Hoe kinderen stimuleren tot lezen? (21/2); Muzikale opvoeding in de lagere school (15/3 en 24/3).

Vormings- en Informatiecentrum - Turnhoutsebaan 400 - 2110 Wijnegem - ☎ 03-353 94 69

SECUNDAIR EN HOGER ONDERWIJS

• **Biologie:** Genetica: 26/2 en 26/3.

Fysica: Recente ontwikkelingen in de astrofysica: 2/3.

Geschiedenis: De Antwerpse financiële elite tijdens de 18de eeuw: 23/2.

Latijn-Grieks-Geschiedenis: De brief als transmittor van informatie in oudheid en Renaissance: 22/2.

Interfacultair Departement voor de Lerarenopleiding - VUB - Pleinlaan 2 - 1050 Brussel - ☎ 02-641 24 32

• **Duits:** Der Computer motiveert!: 23/2 en 9/3.

Economie: Bedrijfswetenschappen, leerplan 3de graad ASO 1ste jaar: 20/4.

Frans: Computerondersteund taalonderwijs (10 en 17/3); Comment à peu de frais produire de grands effets (16/3).

Nederlands: Kijken naar tekentaal (23/2 en 2/3); Het video-opstel, een kennismaking (9/3); Pedagogische Dag Jeugdboekenweek: Hoe leer ik mijn leerlingen poëzie smaken? (16/3).

IDEA/Centrum voor Didactiek - UFSIA - Prinsstraat 13 - 2000 Antwerpen - ☎ 03-220 46 80

• **Engels:** «Accuracy» als norm of niet?: 5/3.

Frans: La grammaire de texte: tekststructuren ontdekken en daaruit nieuwe teksten opbouwen (18/3).

LUC - Universitair Centrum - Gebouw D - 3590 Diepenbeek - ☎ 011-26 87 62 (Engels) & 011-26 86 80 (Frans)

• **Look ahead:** inventaris van English Language Teaching-materiaal dat in 1994 zal verschijnen: 2/3.

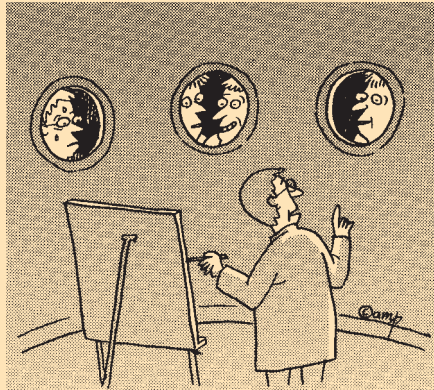
British Council - Jozef II-straat 30 - 1040 Brussel - ☎ 02-219 36 00

• **Natuurwetenschappen en wiskunde:** Drugs: chemische en fysiologische aspecten (23/2); Het beoordelen van de lessen wiskunde (23/2); Electronisch oor: fysica en biologie van het gehoor (9/3); Cosmetica in de klas (20/4).

Talen: Communicatief NT2-onderwijs: enkele nieuwe tendensen (21/2); Remediëring leesproblemen Nederlands (22/2 en 16/3); Postmoderne romans in de klas (2/3); Tischlein deck'dich!: Essen und Trinken auf Deutsch (9/3).

Vakoverschrijdend: Stemtechniek voor leerkrachten (22/2, 1 en 8/3); Delibererende klasseraad: macht en onmacht (24/2).

Centrum voor Beroepsvervolmaking Leraren - UIA - Universiteitsplein 1 - 2610 Wilrijk - ☎ 03-820 29 60



onschuldige hand één winnaar. Die krijgt een boekenbon van 2000 fr., geschenken door de Standaard Boekhandel. Een brief(kaart) volstaat met het antwoord, uw naam en adres en eventueel uw functie in het onderwijs. Waarop wacht u?

Winnaar opgave 4: Emilienne Vounckx uit Betekom.

Oplossing opgave 5: 99:9+9 = 20.

Opgave 6: Stel dat we u voor het bekende schuifraam van de IQ-quiz duwen. Vindt u meteen een 20-letterwoord dat u regelmatig in KLASSE kunt tegenkomen?

NRNEI
EJIDW
VUOWS
IENGR

We verwachten uw antwoord ten laatste op 25 februari. De juiste oplossing én een nieuwe opgave vindt u in het volgende nummer van KLASSE.

Klasse-ment - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel



Standaard
Boekhandel



Koningsstraat 71
1000 Brussel
 ☎ **02-219 18 00**



UITBOLLEN

Ik word in mei 55 jaar. Wanneer heb ik recht op het stelsel van deeltijdse terbeschikkingstelling voorafgaand aan het pensioen van onderwijspersoneel?

Er is een nieuw besluit dat deze materie regelt, op basis van afspraken in de CAO 1993-1994. Het besluit regelt de modaliteiten van uit- en intreden in een opdracht (les, administratief, paramedisch, sociaal, opvoedend). Om van een deeltijdse terbeschikkingstelling te genieten moet u minstens 55 jaar oud zijn en 30 dienstjaren tellen. Voor de niet meer uitgeoefende opdracht moet u vervangen worden door een personeelslid dat terbeschikking is gesteld wegens ontstentenis van betrekking.

Uw keuze is onomkeerbaar. U moet een halve opdracht blijven uitoefenen en u krijgt 60% van de wedde die u normaal zou hebben ontvangen voor het gedeelte van de opdracht die niet meer wordt uitgeoefend. En op 60 jaar moet u definitief met pensioen gaan.

L.O. BROSSERS

Er is een nieuwe plaag op onze school: steeds meer leerlingen komen af met een medisch attest dat hen vrijstelt van de lessen L.O. Hoe moeten we hier op reageren? Wie houdt toezicht op de vrijgestelde leerlingen? Leerlingen die niet deelnemen

aan de lessen L.O. moeten steeds een vervangtaak krijgen en worden hierop ook beoordeeld. Die taak is uitvoerbaar binnen de duur van de les L.O., is aangepast aan het niveau van de leerling, is zinvol voor de leerling en heeft een leereffect (in het kader van de L.O.). De leerplannen van de verschillende netten geven trouwens richtlijnen. De leraar L.O. houdt toezicht, tenzij dit onmogelijk is door de aard van de les. Dan wordt teruggegrepen naar oplossingen die op voorhand zijn uitgewerkt én meegedeeld (bijvoorbeeld in het schoolreglement).

Er zijn verschillende attesten: ouderattesten, trainerattesten, doktersattesten (op basis van medische indicaties of op basis van geloofsovertuiging) en attesten uitgereikt door kinesitherapeuten. De school kan best in het schoolreglement afspraken vastleggen. Bijvoorbeeld: een ouderattest is slechts geldig voor één les, de leerling kan maximaal drie ouderattesten per schooljaar binnenbrengen (anders: verplicht een doktersattest), bij een doktersattest met langdurige vrijstelling wordt hij verwezen naar de schoolarts enz.

De leerkracht kan nooit een medisch attest naast zich neerleggen. Het probleem stelt zich daarbij soms dat een leerling duidelijk wel bekwaam is deel te nemen aan de les en toch een attest meebrengt. Enkele scholen in St. Niklaas hebben hierop een oplossing gevonden. De leerling bezorgt het attest onder gesloten omslag aan de schoolarts, die vervolgens de huisarts contacteert. Samen bepalen zij wat de leerling mag meedoen en wat niet.

Als een leerling heel veel lessen L.O. heeft gemist, kan de delibererende klasseraad beslissen de leerling een bijkomende proef te laten afleggen (net zoals dat met andere vakken kan gebeuren). Als de klasseraad moet beslissen over de overgang naar een volgend leerjaar is het vak L.O. een vak zoals alle andere vakken uit de basisvorming.

Bron: *Vragen en Antwoorden Vlaamse Raad - Vraag nr. 250 van 28/9/93*

INSPECTIE EINDTERMEN

We horen op school heel veelspreken over de eindtermen. De inspectie zal deze controleren. Hoe gaat dat verlopen?

De inspectie is inderdaad verantwoordelijk voor de controle op de eindtermen. Ze gebruikt daarvoor **instrumenten** die de *Dienst voor Onderwijsontwikkeling* (DVO) zal ontwikkelen. De DVO moet er op toezien dat geest en inhoud van de eindtermen in die instrumenten bevat zitten. De inspectie controleert niet het individueel al of niet slagen van een leerling. Dat is en blijft de bevoegdheid van de inrichtende macht. Wel zal de inspectie de **inspanningen van de school** afwegen bij het globaal nastreven en bereiken van de eindtermen. De controle op de eindtermen wordt daarbij geplaatst in de analyse van

de school als geheel. Kwalitatieve methoden van inspectie als observatie, gesprekken, documenten zijn daarbij even belangrijk als de kwantitatieve resultaten op examens, toetsen en proeven. De inspectie streeft daarbij niet naar uniforme toetsen die scholen met elkaar kunnen vergelijken, maar staat open voor een diversiteit van toetsen. Iedere school zal een kwaliteit op zich kunnen hebben. Waar het gaat om attitudes, sociale vaardigheden, leren leren enz. gaat de inspectie geen attitude-schalen afnemen. Ze gaat na wat de school heeft gedaan om aan die sociale vaardigheden te werken. Daarvoor kan ze bijvoorbeeld beroep doen op gesprekken met leerlingen, ouders, inrichtende macht, maar ook op een soort uitgeschreven schoolwerkplan.

DE VLOR

In de vorige KLASSE las ik enkele keren het woordje VLOR. Dat staat voor Vlaamse Onderwijsraad, begrijp ik. Maar wat doet die raad eigenlijk?

We stappen op een willekeurige dag bij de Vlaamse Onderwijsraad binnen. Op de gelijkvloerse verdieping, in de Raadszaal, vergadert de **Raad Hoger Onderwijs**. Vertegenwoordigers van inrichtende machten, personeel, studenten en socio-economische wereld bespreken het nieuwe decreet op het hoger onderwijs. Zonder hun advies kan de onderwijsminister zijn decreet niet afwerken.

In de Oranje Zaal ontwikkelen leerkrachten een module technologische opvoeding voor leerlingen van de eerste graad van het **secun-**

dair onderwijs. Zij willen meisjes warm maken voor nijverheidstechnische studierichtingen.

In de Blauwe Zaal zit een werkgroep van de Raad voor het **Volwassenenonderwijs**. Vertegenwoordigers van de hele sector, ook van de VDAB en VIZO, bereiden samen een document voor over het profiel van de lesgever in de volwasseneneducatie.

Op de derde verdieping bespreken drie gedetacheerde leerkrachten hoe zij zullen onderzoeken welke initiatieven **basisscholen** opzetten om kinderen met leerproblemen beter te helpen.

Op de vijfde verdieping, in de Stafzaal, overleggen vertegenwoordigers van de onderwijsnetten en van de

minister over de vraag hoe migrantenleerlingen beter over verschillende scholen gespreid kunnen worden.

Elke dag vergaderen hier leerkrachten en beleidsmensen, vertegenwoordigers van inrichtende machten en netten, vakbonden en ouders om een advies voor te bereiden, studiewerk te verrichten, overleg te plegen, materiaal te ontwikkelen enz. om de kwaliteit van het onderwijs in Vlaanderen te verbeteren. Dát is de opdracht van de VLOR.

Vlaamse Onderwijsraad - Jozef II-straat 68 - 1040 Brussel - ☎ 02-231 00 17 - fax 02-230 69 70



Vechten op de speelplaats

"Aanvallen!" is ook op de kleuterspeelplaats een modewoord geworden. In *Kleuters en ik* legt Mieke Werkers uit hoe ze in Aartselaar de agressie op de speelplaats met succes proberen terug te dringen. Door poppenspel enz. wordt eerst het inlevingsvermogen van de kleuters verhoogd: begrijpen wat een slachtoffer voelt, ruzie maken mag maar pijn doen niet. Daarna leren ze o.a. met foto's en prenten agressie en geweld beter verwoorden, bespreekbaar maken en (tot hun eigen verbazing!) ruzies zelf oplossen. Tenslotte leren ze ander spelgedrag. Ze kennen immers wel veel spelen maar op de speelplaats komen ze niet verder dan imitaties van de *Ninja-turtles* en vechten om een plaatsje in de speeltuigen. Daarom houden de kleuterleidsters net voor de speeltijd begint nog een gesprekje: wat ga je spelen, wie wil meedoen, hoe speel je dat spel enz. De kinderen spelen hun eigen spel maar dat wordt wel beter gestructureerd en minder agressief. Bij het hele project worden ook de ouders betrokken want het werkt niet als die niet in een gesprek en oplossingen geloven en bijvoorbeeld blijven zeggen dat je moet terugslaan als ze jou slaan.

Rouwen bij fusies

Bij fusie van scholen speelt zich ook een soort rouwproces af. Iedereen moet de kans krijgen dat te verwerken en emoties over het geleden verlies te verwoorden. Dat zegt onderzoeker A. van der Post in *Meso*. Daarom moeten er ook afscheidsceremonies zijn voor alle medewerkers (een slotfeest, een geschenk). Daarna moet er zich weer een beeld aftekenen van een gezamenlijke toekomst, dat opnieuw vertrouwen en motivatie geeft. Dat lukt alleen als de schoolleiding kan duidelijk maken wat men bij de nieuwe situatie heeft te winnen. Er moet een aansprekend profiel komen, een missie die aansluit bij de sterke kanten van de nieuwe organisatie. Zonder bewuste sturing leidt een fusie dikwijls tot voortdurende conflicten, stress, demotivatie en ziekteverzuim. Grote cultuurverschillen tussen fuserende scholen kunnen zich vlak na de fusie juist versterken. Door het gevoel van onwettigheid en onveiligheid trekken medewerkers zich terug in het vertrouwde bastion. Zo ontstaat een **wij-zij-cultuur** waardoor communicatie onmogelijk wordt. Nochtans zijn subculturen niet slecht. Maar



in onduidelijke, afstandelijke en besluiteloze schoolorganisaties worden dat snel *tegenculturen*. Verschillen moet men niet glad strijken, wel in een nieuw en breder perspectief plaatsen. Daarvoor is teamvorming en communicatie nodig.

Nintendo

In uw klas zal het cijfer wel hoger liggen maar volgens de fabrikant zelf hebben 15 % van de Vlaamse gezinnen een of ander Nintendo-spel. En men probeert het zelfs een pedagogische waarde te geven: een oefening voor het geheugen, reflexen, coördinatie, tactisch inzicht, geduld en doorzettingsvermogen. Omdat kinderen het beter kunnen dan volwassenen zouden ze er zelfs meer zelfvertrouwen uithalen.

Psychologe Greet Hellenbosch (VUB) heeft daar vragen bij. In de meeste gevallen gaat het erom zo vlug mogelijk de vijand uit te schakelen. Dat gebeurt vooral door **gissen en missen**, niet door echt na te denken. Decors en personages zijn zo

eenduidig en gedetailleerd dat er ook geen plaats is voor eigen fantasie of creativiteit. Bovendien speel je zo'n spel meestal alléén, al maken jongens er wel vaker een wedstrijd van (om de beste te zijn) en duelleren de meisjes meer met het toestel (om zichzelf te overtreffen). Sociaal vaardig word je er alvast niet mee.

Sekseverschillen

Sommige verschillen tussen de seksen zijn niet weg te poetsen. Dat stelt de Amerikaanse psychologe Diane McGuinness. Drie belangrijke **man/vrouw** verschillen zijn: vrouwen hebben een grotere verbale begaafdheid; meisjes verkennen de wereld door te praten en jongens doen dat letterlijk met hun handen; de grove motoriek van jongens wordt verwerkt door het visuele systeem, de fijnere motoriek van meisjes integreert met het

SIGNAAL

auditiële systeem. Daarom zijn jongens beter in ruimtelijk denken. De specifieke problemen die deze verschillen opleveren in het onderwijs liggen voor de hand: leesproblemen en hyperactiviteit bij jongens; wiskundeangst bij meisjes. Ouders en leerkrachten kunnen hiermee rekening houden door de sterke en zwakke kanten van leerlingen te onderkennen en daarop in te spelen.

Dromen over leraars

In de dromen van veel mensen duikt de figuur van een (uit de jeugd bekende of onbekende) leraar op. Dr. Friedrich W. Doucet gaat in zijn *Traumdeutung* na wat daar de betekenis van is. Met de persoon van de leraar beeldt de droom een psychische hulpfunctie van de dromer zelf uit. Meestal onderwijst de leraar de dromer over onderwerpen die deze in het bewuste leven verwaarloost. Heel vaak toont de leraarsfiguur de dromer, ook als deze in het leven geslaagd is, dat de **school van het leven** zijn hele leven lang doorgaat. Aanwijzingen van leraars in dromen verdienen volgens de onderzoeker bijzondere aandacht. Anders is het gesteld met mensen die over directeurs dromen. Als die hen instructies geven manifesteert zich hiermee het onbewuste denken: de cyberneet, de onbewuste psychische functie die ons regelt en stuurt. Maar het kan ook zijn dat u over leraars of directeurs droomt die u overdag gewoon op de zenuwen hebben gewerkt. Daar hebt u waarschijnlijk niet veel dieptepsychologische verklaring bij nodig.



Stop spijbelen

Spijbelars straffen, ouders en politie inschakelen kan soms nodig zijn. Maar beter nog is de oorzaken van spijbelen aanpakken. Die kunnen algemeen zijn (leerplicht, ongelof in de meerkansen van een diploma enz.). Maar volgens Stefan Meylaers van het *Vast Secretariaat voor het Preventiebeleid* heeft een aanzienlijk deel ook te maken met het schoolsysteem zelf: een schoolklimaat waarin jongeren zich niet meer thuis voelen, moeilijkheden met leerkrachten, lessen die niet aansluiten bij hun interesse, het gebrek aan interessante activiteiten tijdens de middagpauze enz. Om deze fenomenen aan te pakken moet het schoolbeleid zich meer richten op de leefwereld van de leerling en tegelijk op het **welzijn van de leerkrachten**. Een dergelijk klimaat kan immers maar tot stand gebracht worden door gemotiveerde en goed geïnformeerde leerkrachten, met heel wat pedagogische kwaliteiten ook voor moeilijke jongeren.

In zo'n 500 scholen streek al een team van inspecteurs neer om de gang van zaken daar eens grondig door te lichten. Andere scholen wachten nog wat bangelijk een bezoek af. Zo'n doorlichting is ongewoon en de scholen moeten er nog aan wennen. Maar ook de inspectie heeft deze nieu-

Het rapport is vrij gunstig maar het onderwijs krijgt uiteraard geen tien op tien. Enkele zaken zijn voor verbetering vatbaar. Er is bijvoorbeeld een groot verschil tussen de schoolgebouwen. Men heeft barakken en paleizen. En de omgangstaal staat ook niet altijd in de grote Van Dale. Een overzicht en een gesprek met de coördinator van het inspectierapport.

BASISONDERWIJS: ENTHOUSIASTE LEERKRACHTEN

In de Vlaamse basisscholen wordt op een behoorlijk tot hoog peil gewerkt. Van het burn-out-verschijnsel hebben de inspecteurs weinig gemerkt. Integendeel, veel enthousiaste leerkrachten gaan geen enkele inspanning uit de weg om het onderwijspeil hoog te houden.

Het **rapport** van de inspectie

we methode niet in de vingers meegekregen. Beide kanten vragen wat tijd en krediet. De inspectie stelde nu een algemeen verslag op over de toestand van ons onderwijs.

DOORLICHTING

Dat is gebaseerd op 330 bezoeken in het basisonderwijs en 130 in het secundair onderwijs tijdens het vorig schooljaar. Wat is het algemeen beeld dat de inspecteurs tijdens hun eerste volledig doorlichtingsjaar van het onderwijs kregen?

Maar de staat van de schoolgebouwen verschilt. De infrastructuur laat hier en daar te wensen over. Er zijn nog altijd scholen zonder wastafels voor de kinderen of zonder een overdekte speelplaats. Er zijn nog kinderen die in te enge en te duistere klasjes zitten. Vaak zijn de complexiteit van de regelgevingen (o.a. ruimtelijke ordening en veiligheid) en het lange wachten op financiering of subsidiëring ernstige hindernissen. De wachtlijst voor de gebouwenfondsen is te lang. Nieuwe scholen te luxueus en te kostelijk bouwen waardoor geen geld meer overblijft voor andere scholen blijft onaanvaardbaar.

In het afgelopen schooljaar werden basisscholen door inspectieteams thematisch doorgelicht. Een team bestond uit twee, drie of meer inspecteurs naargelang van de grootte van de school. Ook scholen van het buitengewoon basisonderwijs werden doorgelicht. Zo'n doorlichting duurt maximum een week.

Wat is het verschil tussen een doorlichting en een bezoek van de inspectie?

RENÉ LAUMEN, algemeen inspecteur-generaal: We moeten de school vooraf verwittigen dat we ze gaan doorlichten. In een doorlichting bekijken we de werking van de school in haar totaliteit. Dat kan een gesprek met de oudervereniging of met de participatieraad inhouden. Een inspectiebezoek is een middel om een doorlichting mogelijk te maken. Die doorlichting levert bijvoorbeeld in het basisonderwijs elementen op die vroeger minder in het oog liepen zoals de sfeer in een school en de onderlinge samenwerking tussen de leerkrachten. De doorlichting omvat ook de controle van documenten zoals de lessenroosters en de bekwaamheidsbewijzen van de leerkrachten. Vooraf trachten we hierdoor een idee te krijgen van hoe de school werkt. We kijken bijvoorbeeld na welke bijscholingen de onderwijzers volgden. Om te we-



ten wat de leerlingen in de klas als resultaten produceren moeten we natuurlijk een inspectiebezoek afleggen. Dan praten we met de directie, we kijken de materiële infrastructuur na, de hygiëne enz.

Er bestaan ook nog individuele inspectiebezoeken. Die kunnen in opdracht van de minister gebeuren om bijvoorbeeld een beeld te krijgen van het spijbelen. Of omdat we vermoeden dat er iets mank loopt met de hygiëne. Zo'n opdrachten kunnen ook ter gelegenheid van een doorlichting worden uitgevoerd.

Gunstig met voorbehoud Heeft de inspectie een grote invloed?

LAUMEN: Onze controle resulteert in een advies aan de minister over de subsidiëring of financiering van instellingen. De beslissing ligt uiteraard bij de minister. Het advies slaat ook op het recht van de school om erkende getuigschriften af te leveren. Hier vervangt de inspectie de vroegere homologatiecommissie. Beoordeling, benoeming of ontslag van personeelsleden behoort daarentegen tot de bevoegdheid van de inrichtende macht en niet tot die van de inspectie. Om een leerkracht te beoordelen kan de inrichtende macht de begeleidingsdienst of een expert inschakelen.

Aan wie wordt het verslag van de doorlichting gestuurd?

LAUMEN: Dat gaat naar de inrichtende macht en de directeur. De directeur moet het verslag bespreken met zijn personeelsleden. Over het algemeen zijn de directies dolblij met wat er nu gebeurt. Eindelijk hebben ze een algemeen zicht op hun school, zeggen velen ons, want vergeet niet, die directeurs zitten wegens administratieve overbevraging ook meer in hun kantoor dan in een klas. Velen bedanken ons voor de schooldoorlichting en beloven dat er op bepaalde vastgestelde zwakkere punten zal worden gelet.

Toch beweerde de onderwijsminister onlangs nog dat de inspectie van het basisonderwijs een oorlog achter ligt.

LAUMEN: De methode van de schooldoorlichting is nieuw. Ook de inspectie moet leren. In het basisonderwijs is de vroegere kantonale inspectie bijna helemaal overgenomen in de nieuwe inspectie. De



In veel scholen ontbreekt een visie op expressie en creativiteit.

kantonnale inspectie had een eigen cultuur opgebouwd in een hiërarchisch stramien. Zij was de baas. Sommige inspectieleden menen nog altijd dat ze schipper naast god zijn. In het secundair onderwijs is de helft vernieuwd. Dat creëert al een andere sfeer. Zowel de school als de inspectie moeten aan het nieuwe systeem wennen. Tenslotte zijn we nog maar twee jaar bezig. We moeten niet bang zijn voor elkaar. Beide kanten hebben nog wat krediet nodig.

Welke beoordelingen geeft de inspectie?

LAUMEN: Het resultaat van een doorlichting algemeen verwoord is zeer moeilijk. We beperken ons tot drie uitdrukkingen: onverdeeld gunstig, gunstig met voorbehoud en onverdeeld ongunstig. De meeste doorlichtingen krijgen *gunstig met voorbehoud* mee omdat er in de school toch altijd zaken te verbeteren zijn. Via de doorlichting kunnen we die zaken aankaarten en bij een volgende doorlichting onderzoeken of er gevolg aan ons advies gegeven is.

De man van de gasmeter

De school moet niet alleen het hoofd maar ook het hart en de handen vormen. Daarom had de inspectie in het basisonderwijs niet alleen interesse voor het thema *getallenkennis en hoofdrekenen* maar ook voor aspecten van *creativiteit en expressie*.

Veel scholen hebben geen samenhangende visie op expressie en creativiteit. Dat stelde de inspectie vast. Het peil is afhankelijk van de interesse, de bekwaamheid, de hobby en de inzet van de individuele leerkracht. In de derde graad van het lager onderwijs beroept de leerkracht zich vaak op tijdnood om het gebrek aan expressiekansen en aan creativiteit te vergoelijken. Zelden wordt een deel van de personeelsvergadering gewijd aan gemeenschappelijk overleg over de doelstellingen die de school op dit gebied nastreeft. Er zijn zelden afspraken over liederenbundels of over soorten opstellen. In het lager onderwijs werkt men vooral *produktgericht*. Te weinig mogen kinderen echt experimenteren met materialen of krijgen ze open opdrachten. Bewegen op muziek komt haast nooit voor. In het kleuteronderwijs krijgen creativiteit en expressie meer kansen.

Nochtans is er een positieve evolutie in het

spreekonderwijs. Veel scholen integreren moderne werkvormen. Het memoriseren van versjes heeft echter nog voorrang op het leren smaken van poëzie.

Vanwaar die speciale aandacht voor creativiteit?

LAUMEN: We nemen een klassiek onderdeel en iets dat vroeger minder aan bod kwam, stiefmoederlijk werd behandeld zelfs. We moesten eerst *normen, indicatoren* en *kijkwijzers* opstellen om creativiteit en expressie te kunnen beoordelen. Toen ik vroeger als inspecteur volgens het schoolpact het niveau van het onderwijs moest beoordelen, heeft men mij nooit gevraagd welke indicatoren ik daarvoor moest hanteren. Nu heeft men het over de kwaliteit van het onderwijs en plots komen daar allerlei indicatoren aan te pas. Misschien was het vroeger verkeerd. Maar die indicatoren kunnen de zaak ook doen ontsporen. Het gevaar dreigt dat we voor alle leerstofonderdelen algemene indicatoren gaan ontwerpen en daardoor een veel te eng keurslijf gaan ontwikkelen. Dan wordt de inspecteur de man die de stand van de gasmeter komt opnemen. Het probleem is dat situaties verschillen. Wat voor de ene situatie een goede indicator is kan voor een andere een verkeerde zijn. Hoewel er behoefte is aan indicatoren moeten we dus voorzichtig blijven bij het toepassen ervan.

Jongens kunnen ook koken

Het ontbreken van een gemeenschappelijke visie kwam sterk naar voren bij het doorlichten van de gebruikte evaluatie. De werkjes krijgen een cijfer maar vaak krijgt het kind niet de kans om via mondelinge expressie over zijn werk te spreken. De normen voor een beoordeling liggen heel ver uiteen. Soms wordt er niet eens nagedacht over hoe bijvoorbeeld boetseren, voordragen, creatief stellen, persoonlijk zingen beoordeeld kunnen worden. Er wordt hier zelden geredimeerd.

De leerkracht schetst of tekent zelden op het bord. Bij de kinderen beperkt creativiteit zich veelal tot een tekening maken op een blad papier. Het driedimensionaal werken komt te weinig aan bod.

Soms is er een sterke verankering in het rollenpatroon vast te stellen: breien voor meisjes en knutselen voor jongens. Gelukkig zijn er al scholen waar koken zowel voor jongens als voor meisjes wordt georganiseerd.

Het klassieke doorlichtingsthema omvatte getallenkennis en hoofdrekenen. In de kleuterschool is er vaak een overaanbod van speelwerkbladen maar ook een tekort aan aangepast ontwikkelingsmateriaal. In veel activiteiten is er aandacht voor wiskundige initiatie maar zelden wordt de individuele voortgang van de kleuter schriftelijk vastgelegd in een evaluatieschrift.

In de lagere school kan geen enkel onderdeel van de wiskunde afgehandeld worden zonder een volledige beheersing van de getallenkennis. Nochtans verwaarloost men soms in de derde graad gewone en decimale breuken. Sommige scholen wenden getallenassen onvoldoende functioneel aan om getallen te situeren. Ook vlot uit het hoofd rekenen krijgt soms niet genoeg aandacht.

De inspectie besluit dat niet de tekorten overwegen maar wel de positieve vaststellingen. Ruim 98 % van de ingezonden rapporten bewijzen dat het basisonderwijs in Vlaanderen een behoorlijke tot hoge kwaliteit bezit. Slechts uit 2 % van de

**Nogal wat scholen
lijken op kazernes.**

ADVIES VAN DE INSPECTIE

Op school mag de inspectie niet alles zeggen. Veel bevoegdheden horen toe aan de inrichtende macht. Maar de inspecteurs kunnen hun ogen ook niet sluiten. Enkele van hun algemene adviezen.

- Maak groene scholen met een eigen huisstijl.
- Fris de lokalen op.
- Creëer groene scholen, heb aandacht voor groen binnen en buiten.
- Waardeer het werk van leerlingen door het bijvoorbeeld in te lijsten en het een plaats te geven in gangen, klassen, werkplaatsen en het schoolrestaurant.
- Plaats openluchtmeubilair op de speelplaats.
- Vervang de oude en anonieme initialen door meer gepersonifieerde benamingen: de naam van een kunstenaar, toponiemen en een modern logo. Dit geldt ook voor informatiepanelen en schriftelijke communicatie.
- De affectieve band tussen de leraar en de school is belangrijk voor het algemeen schoolklimaat. Versnippering over verscheidene scholen en reïfectatie hebben hierbij een remmende uitwerking.
- Vervang indien mogelijk «uitgeleefde lokalen».
- Een aantrekkelijke school uitbouwen met een vriendelijke ontvangst in het bestaande gebouwencomplex is een opgave waaraan samen moet worden gewerkt.
- Orde en netheid dragen aanzienlijk bij tot de stijl van de school.
- Neem instructies v.m. roken in en rond de school, alcohol en druggebruik op in het schoolreglement. Vanzelfsprekend moet de toepassing hiervan worden gecontroleerd en overtredingen gesanctioneerd. Organiseer geregeld campagnes.

doorlichtingsrapporten komen onverdeeld ongunstige adviezen.

In het *buitengewoon basisonderwijs* wordt zonder leerplannen gewerkt. Voor dit onderwijs is, daar waar het nog ontbreekt, dringend per type een *raamleerplan* nodig. Er zijn dringend meer overlegmomenten nodig. Planning voor hulp aan de individuele leerling is teamwork. De doorlichtingen leren ons dat scholen met systematisch overleg veel efficiënter werken.

Een knelpunt is de onduidelijkheid over de *revalidatie* in het buitengewoon onderwijs. Revalidatie binnen de school door paramedici en buiten de school door revalidatiecentra beletten vaak dat een leerling tot een leef- en leer-onderwijsgroep blijft behoren. Bepaalde kinderen krijgen ook paramedische hulp tijdens de middagpauze. Worden ze hierdoor geholpen of overbelast?

SECUNDAIR ONDERWIJS: NAAR EEN EIGEN HUISSTIJL

In het secundair onderwijs werden 130 scholen doorgelicht. Enkele vaststellingen.

Er is minder vandalisme in scholen met een heel verzorgd algemeen schoolklimaat. Dat bemerkt de inspectie in een aantal secundaire scholen die inspanningen doen om de leefomgeving aangenamer te maken, zowel voor de leerkrachten als voor de leerlingen. Daarentegen hebben nogal wat scholen een kazerneachtig uitzicht. Frisheid, aantrekkelijkheid, aangename en prettige leefomgeving zijn termen die blijkbaar niet passen in de traditionele opvatting van typische *mannelijke* scholen. De zorg voor een aantrekkelijk, zuiver en stijlvol leefkader is nochtans even zinvol voor technische scholen van de zogeheten *harde* sectoren en in het bijzonder voor de werkplaatsen en ateliers.

Het schoolrestaurant verdient bijzondere aandacht. Veel scholen hebben nog een onaantrekkelijke refter met monotone rijen tafels. Toch zijn er al schoolrestaurants die met deze strenge traditie breken en door een herschikking de grote zaal hebben opgedeeld in gezellige kleine eethoeken.

Lummelen of liggen

In sommige scholen worden toestanden aangetroffen die haaks staan op de zorg voor een goede gezondheid. Het rookverbod is meestal beperkt tot de gebouwen. Buiten is de begrenzing van de rookzones het best te herkennen aan het aantal peukjes op de grond.

Nog te veel scholen spelen verstoppertje met het drug- en het alcoholgebruik.

Op de speelplaats lummelen de leerlingen over het algemeen wat rond of zitten, hangen of liggen. Enkele scholen organiseren sportactiviteiten tijdens de middagpauze.

Drank- en snoepautomaten en schoolwinkel-tjes waar men tijdens de pauzes allerhande snoep kan kopen, zijn regelrechte lessen in slechte eetgewoonten. Blikjes en lege verpakkingen slingeren er bovendien door rond. Dat de opbrengst van de drank- en snoephandel een goede besteding zou krijgen, is een misplaatst alibi.

De nonchalance inzake persoonlijke reinheid is een veelgehoorde klacht. Er moet op school gezorgd worden voor de nodige wastafels in wc's en werkplaatsen. Beschadiging of misbruik ervan moet als een zwaar vergrijp beschouwd worden.

Met de kledij en de omgangsvormen zoals be-



groeting, houding t.o.v. leerkrachten en houding van jongens en meisjes t.o.v. elkaar scoren de leerlingen beter dan met hun taalgebruik.

Het is opvallend dat BSO-leerlingen zich minder lijken te interesseren voor het schoolgebeuren. Een verkeerde aanpak werkt frustratie en agressiviteit in de hand. Precies bij deze leerlingen moet worden gezocht naar meer kansen voor succesbeleving. In plaats van te berusten in hun gedrag moet veeleer worden gestreefd naar een opvoeding waarin weerbaarheid, mondigheid, zelfvertrouwen en assertiviteit worden beoogd.

Een slordig taaltje

De leraars spreken niet echt dialect tijdens de lessen maar op veel plaatsen overheerst een sterk regionale tongval, vooral in West-Vlaanderen en Antwerpen. In Limburg, Oost-Vlaanderen en Brabant is dit minder het geval. Men hoort een gewone spreektaal die niet speciaal verzorgd is.

Ook bij de leerlingen overheerst in West-Vlaanderen en Antwerpen een sterk regionale tongval. Men hoort zeer vaak gewoon dialect hoewel dit ook afhankelijk is van de school. Franstalige leerlingen spreken vooral in de Brusselse agglomeratie vaak gebrekkig Nederlands. Leerlingen zijn zelden welsprekend in de lessen. Ze antwoorden meestal met een paar woorden. Veel leraars werken dat trouwens in de hand door een te gesloten vraagstelling.

Soms drukken de leerlingen zich zeer onbeholpen uit. Dit blijkt ook in zogenaamde specifieke taallessen. Bij vertaling van Griekse en Latijnse teksten bijvoorbeeld hebben ze geen aandacht voor de juiste plaats van de woorden in het Nederlands of voor het gebruik van de tijden en voor de juiste woordkeuze.

Buiten de leraars Nederlands in de les Nederlands besteden de leerkrachten weinig aandacht aan de taal van de leerlingen in de lessen. In geschreven werken (examens, toetsen...) voor andere vakken dan Nederlands bestaat geen sanctiëring voor de taalzorg.

De inspectie secundair onderwijs is van mening dat dringend wat moet worden gedaan aan de verbetering van de gebruikte omgangstaal. Hierbij zijn afspraken binnen de personeelsgroep van een school wenselijk.



In een doorlichting komt ook de sfeer op school ter sprake.

Documenten, de vraagstelling in toetsen en examens, agenda's en schriften, moeten worden nagekeken, niet alleen op spelling maar ook op taalzuiverheid. Alle leerkrachten moeten beseffen dat zij ook moedertaalleerkracht zijn. De inspectie legt daar een accent op in de hoop dat er beterschap komt.

De wachtkamer voor beroeps

Is het eerste leerjaar B in de eerste graad van het secundair onderwijs een mislukking?

LAUMEN: Ja. De leerlingen ervan zouden ten minste na een jaar opnieuw opgevangen worden in het eerste leerjaar A. In de praktijk komt van die brugfunctie erg weinig terecht. Wij blijven vaststellen dat 1B een wachtkamer blijft voor het beroeps-onderwijs. Sommige probleemleerlingen geraken van hieruit niet verder dan de tweede graad BSO. Misschien lost het inzetten van heel begaafde leerkrachten met veel didactische deskundigheid en feeling een deel van het probleem op. Helaas is dit didactisch vermogen niet altijd aanwezig. De B-klassen hebben overigens ook te maken met een status. Waar vindt men ze? Precies in de scholen waar de sociale instroom, in zijn geheel gezien, een achterstand heeft. Je ziet ze niet opduiken in atheneum of colleges. Nochtans zou het leerjaar 1B daar ook een rol kunnen vervullen om eventueel leerlingen die nog niet op niveau zijn op te vangen en ze na enkele maanden naar 1A over te plaatsen. Maar die scholen doen dat niet want die 1B geeft ze een slecht imago.

In de eerste graad van het secundair onderwijs wordt de filosofie van de eenheidsstructuur niet altijd gerespecteerd.

LAUMEN: Al te vaak dicteert de bovenbouw het studieaanbod van de eerste graad. De eerste graad zorgt dan voor een voorbereiding hetzij op ASO, hetzij op TSO/BSO. De oriëntering van de leerling is bijgevolg niet afhankelijk van zijn mogelijkheden. De oriëntering gebeurt schoolgericht i.p.v. leerlinggericht. Dit kan deontologisch niet verdedigd worden.

De algemene vorming in de drie onderwijsvormen, ASO, TSO en BSO verschilt nogal.

LAUMEN: Het technisch onderwijs zou zich beter moeten profileren naar algemene vorming toe. Die

moet gelijkwaardig zijn -niet gelijk aan- degene die gegeven wordt in niet-technische scholen. Dit blijft natuurlijk een streven. Maar je kan algemene vorming op verschillende manieren aanbrengen, telkens aangepast aan het niveau en de belangstelling van de leerlingengroep. Maar ook dit vereist weer didactisch onderlegde leerkrachten.

Is de profilering in de technische vakken duidelijk genoeg?

LAUMEN: Sommige scholen hanteren benamingen die verwijzen naar onderwijsvormen of studierichtingen in de tweede graad. De informatie naar buiten, naar de ouders, moet eenduidig zijn. Ouders moeten in brochures, folders en ander promotiemateriaal ondubbelzinnig kunnen lezen wat het studieaanbod van de school juist inhoudt. De school moet dus bijvoorbeeld voor grafische technieken en hotel een precieze omschrijving kunnen geven.

Wat met het overaanbod aan studierichtingen?

LAUMEN: Scholen met weinig leerlingen en een overaanbod van studierichtingen moeten we in vraag stellen. Het verschil tussen afgestudeerden uit dezelfde studierichtingen van verschillende scholen is groot. Het opbod tussen de drie onderwijsvormen belet een goede oriëntering van de leerling.

Bedrijven hebben wel eens klachten over de kloof tussen school en arbeid.

LAUMEN: Kennen de bedrijven de onderwijsstructuur wel voldoende? Men is er zich niet van bewust dat het BSO over goed gekwalificeerde opleidingen beschikt die ruimschoots voldoen aan de verwachtingen. De school wil het beste afleveren. Maar in sommige gevallen koopt ze zeer dure en moderne machines die haar financiële begroting erg belasten. Door deze aankopen wordt het verouderde machinepark dat voor het aanbrengen van de basisvaardigheden noodzakelijk is, niet vernieuwd. Hierdoor komt de kwaliteit van de basisvorming ernstig in het gedrang. Daarom waarschuwen we voor een *parade*-uitrusting ten koste van een *parate*.

Is de nieuwe inspectie ook paraat genoeg om aan zelfevaluatie te doen?

LAUMEN: Een van de moeilijkste opgaven was het verslag opstellen. Dat was in het begin enkele centimeters dik. Het was gewoon de som van samengeknoopte individuele inspecties. Je kan dat die mensen niet kwalijk nemen. Ze hebben jaren zo gewerkt. Maar dankzij bijscholing worden de verslagen nu dunner en vooral beter leesbaar.

Is een doorlichting om de vijf, zes jaar de goede methode?

LAUMEN: Ik gebruik in sociale promotie, deeltijds kunstonderwijs en de PMS-centra een *gefaseerde doorlichting*. Aan het begin van het schooljaar waarschuw ik een aantal scholen dat ze in de volgende twee jaar doorgelicht zullen worden. Verschillende inspecteurs komen dan vier tot zes keer langs om telkens een ander aspect te onderzoeken. In het secundair onderwijs gebeurt de doorlichting in *teamverband*. Met een gefaseerde doorlichting zou een betere vak-beoordeling mogelijk zijn. Ik meen dat we een gemengd systeem kunnen gebruiken. We moeten het allemaal nog eens bekijken. Geef ons tijd voor denkwerk. ■

HET VERSLAG

Het verslag van de inspectie over de toestand van het onderwijs ten behoeve van de Vlaamse Raad slaat op het school- of academiejaar 1992-1993. Dit lijvig werk bevat een hoofdstuk over het zittenblijven. De themata kunnen grosso modo in twee groepen worden ingedeeld: themata waarbij vakdomeinen ter discussie staan en themata waarbij opvoedkundige en/of onderwijskundige doelstellingen naar hun actueel beleven worden onderzocht.

Conclusies uit doorlichtingen van het onderwijs voor sociale promotie, deeltijds kunst-onderwijs en PMS-centra zijn onvolledig omdat de doorlichtingen er pas vanaf dit schooljaar begonnen.

UW REACTIE

Wat vindt u van de krachtlijnen van het inspectierapport? Hebt u zelf concrete (positieve of negatieve) ervaringen met de nieuwe vorm van doorlichting? We kijken (in alle discretie) uit naar uw reactie: KLASSE - Koningsstraat 138 - 1000 Brussel.

Veel technische scholen beschikken over een parade i.p.v. een parate uitrusting.

Wie goed presteert mag zijn autootje een stapje verder zetten op het nagbootste circuit achter in de klas. Wie «goed leert» krijgt een goed rapport. Studeren doe je voor examens en wie daarvoor goed presteert krijgt (al-

ONDERZOEK

**leluja!) een diploma. Al-
lemaal vormen van beloning die eigenlijk ave-
rechts werken en de de-
motivatie van de leerlin-
gen sterk kunnen doen
toenemen. Zo blijkt nu
ook uit recent onderzoek
in Vlaanderen.**

In veel scholen komt het erop aan «goede punten» te verdienen. Die worden door de meester of de juf soms nog letterlijk uitgereikt voor goede resultaten, ijver en vlijt. Wie op het einde de meeste punten heeft mag dan bijvoorbeeld het eerst graaien in de grabbelton achter in de klas. Maar hetzelfde gebeurt ook als de cijfers alleen verschijnen op het alleszalmakend rapport met het diploma als ultieme beloning. Prof. Willy Lens (KUL) toont in een nieuwe publikatie aan dat dergelijke aanpak sterk demotiverend werkt en wel eens de verklaring kan zijn voor het afhaken van zoveel leerlingen in ons onderwijs. Prof. Lens: «Jongere kinderen zijn zeer nieuwsgierig en leergierig maar op het einde van het basisonderwijs zijn ze nog weinig *intrinsiek* gemotiveerd voor hun studie. Leren en presteren op school zijn voor hen handelingen geworden waarvoor men betaald wordt met punten en cijfers. Uit internationaal onderzoek is al lang gebleken dat het te pas en te onpas gebruiken van beloningen en straffen op school en thuis de spontane interesse voor het leren op zich en de behoefte om kennis te vergaren doet verdwijnen.»

Proefkonijnen

Een typisch experiment werkt zo: twee groepen proefpersonen werken in drie fasen aan het oplos-

Prof. Lens: «Kinderen die oorspronkelijk graag studeerden vanuit een intrinsieke kennisdrang, gaan het na verloop van tijd eventueel nog alleen doen omwille van de beloningen. Terwijl ze eigenlijk zouden moeten kunnen ondervinden dat het juist oplossen van een opgave, meer weten van iets, meer kennen en kunnen, een heerlijk gevoel geeft.»

Knikkeren

Toch kunnen beloningen soms ook stimulerend werken. Als leerlingen zeer weinig of helemaal niet intrinsiek gemotiveerd zijn voor hun studie kan men ze door het beloven en geven van beloningen er toch toe brengen hun lessen te leren, hun huistaken te maken, boeken te lezen enz. De ouders of leerkrachten moeten er dan wel voor zorgen dat die



Cijfers, punten en beloningen kunnen de echte motivatie van leerlingen definitief om zeep helpen.

Het gevaar van «goede punten»

sen van boeiende puzzels. Tijdens elke fase verlaat de proefleider onder een of ander voorwendsel tien minuten het lokaal. De proefpersoon mag dan doen waar hij zin in heeft. Er liggen ook kranten, strips en tijdschriften... Zonder dat hij het weet wordt hij wel geobserveerd en weet men nauwkeurig hoeveel tijd hij spontaan besteedt aan het oplossen van bijkomende puzzels. Dat geeft een maat aan voor zijn *intrinsieke motivatie*. Tijdens de tweede fase krijgt de eerste groep een financiële beloning voor elke puzzel die ze oplossen en ze weten dat als de fase begint. Bij de derde fase krijgen ze te horen dat ze geen geld meer kunnen verdienen met de puzzels. En opnieuw wordt hun intrinsieke motivatie om spontaan te puzzelen gemeten. De tweede groep krijgt in elke fase gewoon dezelfde opdracht, zonder vorm van beloning. En wat blijkt?

Bij de eerste groep is de motivatie na de derde fase sterk gedaald, bij de tweede groep is er weinig of geen verschil. De financiële beloningen hebben de spontane interesse doen afnemen. Of zoals psychologen dat zeggen: de extrinsieke motivatie (van buiten af) doodt de intrinsieke motivatie (van binnen uit). Dit ondermijnend effect werd vastgesteld van kleuters tot volwassenen, in labo's en scholen, met zeer verschillende vormen van beloningen en taken.

opgaven niet te moeilijk zijn (maar ook niet te gemakkelijk), dat het te lezen boek of het te schrijven opstel over een onderwerp gaat waarvoor de leerling enige interesse of belangstelling zou kunnen hebben. Pas dan is het mogelijk dat de leerling ondervindt dat het correct oplossen van vraagstukjes, het lezen van een boek, het schrijven van een tekst, weten hoe de wereldkaart eruit ziet, zich kunnen uitdrukken in het Frans of het Engels enz. op zich interessant is. Het is dus niet uitgesloten dat op deze wijze een intrinsieke interesse of motivatie ontstaat en dat na verloop van tijd de extrinsieke beloningen overbodig worden. Waar men oorspronkelijk knikkerde om de knikkers, kan men na verloop van tijd ook gaan knikkeren om te knikkeren. Al doende heeft men ervaren dat knikkeren (studeren, weten, kennen, kunnen) op zich interessant is, ook al verdient men er geen knikkers meer mee. Dat werkt echter niet voor alle taken.

De kost verdienen

Motivationale problemen doen zich voor als kinderen echt niet graag leren, als ze te weinig tijd besteden aan hun studie, als ze niet bezorgd zijn om hun studieresultaten of als ze al te zeer bezig zijn met eventuele mislukkingen, als ze te weinig geconcentreerd zijn of al te oppervlakkig of onaan-

dachtig te werk gaan bij het volgen en het instuderen van hun lessen, het maken van huistaken, toetsen en examens.

Wat kan daar de oorzaak van zijn? Soms hebben leerlingen te veel neveninteresses. Daar moet dan eventueel in gesnoeid worden. De oorzaak kan ook liggen in de situatie of omgeving (het schoolklimaat, thuis, de vrienden...). Door in te spelen op die omgevingsfactoren kunnen we de motivatie verhogen. Heel belangrijk is de houding van de leerkrachten.

PROF. LENS: «Goed gemotiveerde leerlingen vereisen goed gemotiveerde leerkrachten. Zulke leerkrachten werken aanstekelijk. Het is moeilijk voor leerlingen om geïnteresseerd te blijven voor een vak waarvoor de leerkracht zelf weinig of geen

interesse blijkt te hebben, het doceert omdat het nu eenmaal op het programma staat of omdat hij «de kost» moet verdienen. Leerlingen moeten kunnen ervaren dat de leerkrachten hun vak zeer goed beheersen en het zelf ook interessant en belangrijk vinden. Ze moeten ook ervaren dat de leerkrachten daadwerkelijk geïnteresseerd zijn in en bekommerd om de vorderingen die de individuele leerlingen al dan niet maken. Het moet voor de leerlingen duidelijk zijn dat het voor de leerkracht een groot verschil uitmaakt of zij zich al dan niet inzetten.

Uit recent eigen onderzoek in Vlaanderen blijkt dat, naast een grote groep van leerkrachten in het secundair onderwijs die van zichzelf zeggen «ondanks alles» toch nog goed gemotiveerd te zijn voor het werk, er toch ook een vrij grote groep is die van zichzelf zegt niet meer erg gemotiveerd te zijn voor hun werk. Eén van de vele redenen die ze hiervoor aanhalen is de demotivatie van veel leerlingen en het gebrek aan interesse bij en morele steun vanwege de ouders in het bijzonder en de maatschappij in het algemeen. Zo zitten we natuurlijk in een vicieuze cirkel: leerkrachten geraken gedemotiveerd door de demotivatie van de leerlingen, en omgekeerd.»

Straffen

Te veel leerlingen krijgen te weinig positieve en te veel negatieve commentaar. Ouders en leerkrachten hebben de sterke neiging om vooral te wijzen op de gemaakte fouten, de onvolmaaktheden. Beter is eerst en vooral te wijzen op wat goed is, wat beter is dan vorige keer. Een spellingsproef met twee fouten op twintig woorden is eerst en vooral een spellingsproef met achttien correct geschreven woorden.

PROF. LENS: «Leren zou alleen maar mogen leiden tot positieve gevolgen. Negatieve, onaangename gevolgen zoals mislukkingen, afkeuring of straf veroorzaken immers weerstand en gebrek aan inzet. Daarom is het belangrijk bij het beoordelen van leerprestaties en schooluitslagen rekening te houden met de individuele intellectuele mogelijkhe-

den van de leerlingen. Het gebruik maken van individuele criteria bij het beoordelen van resultaten laat toe veel frequenter positieve commentaar te geven aan de leerlingen. Ook de minder begaafde leerlingen kunnen dan ervaren dat het de moeite loont om zich in te zetten, dat vooruitgang mogelijk is en ze zullen zich daar goed bij voelen. Daardoor wordt de intrinsieke studiemotivatie gestimuleerd. Negatieve commentaar daarentegen verhindert gevoelens van competentie en doelmatigheid. Ze ondermijnt de studiemotivatie.»

Huiswerk

De schoolcultuur heeft een grote invloed op het handelen van de leerkrachten in hun klassen. Zij passen de algemene doelstellingen van de school dagelijks toe en zorgen er bewust of onbewust voor dat ook de leerlingen die doelstellingen als belangrijk gaan zien. De leerlingen passen zich aan. Het is dan ook uitermate belangrijk dat directie en administratie in de school, maar vooral de leerkrachten in de klas, een klimaat weten te scheppen waarin leren veel belangrijker is dan presteren, waarin vooruitgang maken even sterk of zelfs meer gewaardeerd wordt dan het continu hoge scores behalen door de meest verstandige leerlingen.

PROF. LENS: «In de meeste scholen staan de leerlingen onder dwang van de allesoverheersende goede punten. Bij het volgen en daarna instuderen van lessen staat niet het verwerven van kennis of competentie centraal (taakgerichtheid), maar wel het cijfer dat men zal behalen bij de daarop onvermijdelijk volgende ondervraging (prestatiegerichtheid). De kinderen maken hun huistaken niet om kennis, competentie en vaardigheden in te oefenen, maar wel met het oog op het behalen van zoveel mogelijk punten. Daarom laten kinderen hun huistaken nakijken door hun ouders, zodat eventuele fouten nog verbeterd kunnen worden alvorens de leerkracht met de rode stift het uiteindelijke resultaat van de familie een cijfer geeft. In scholen waar leren belangrijker is dan presteren geeft men ook huistaken. In de klas worden de opgaven daarna gezamenlijk opgelost en leren de kinderen via de bijkomende informatie die ze dan krijgen uit de fouten die zijzelf (en niet hun ouders of oudere broer of zus) gemaakt hebben.»

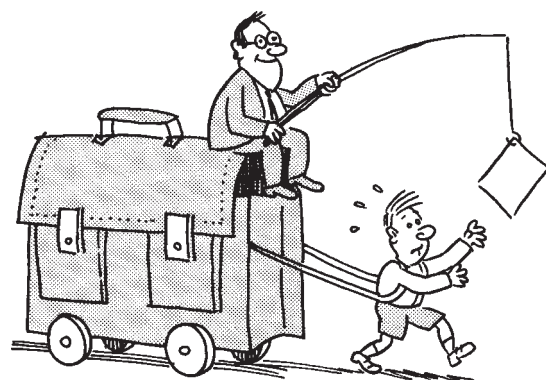
Einstein

De daling van de intrinsieke motivatie doet zich niet alleen voor onder invloed van extrinsieke beloningen. Ook andere externe variabelen kunnen dit effect hebben: dwang, toezicht tijdens het uitvoeren van de taak, opgelegde tijdslimieten, weten dat men door anderen geëvalueerd zal worden, competitie met anderen. Zo zou Einstein ooit gezegd hebben dat hij als student alle interesse voor wetenschappelijke probleemstellingen verloor wegens de examens. Studeren deed hij nog alleen om te slagen voor examens en niet meer om zijn intrinsieke intellectuele nieuwsgierigheid te bevredigen. Einstein heeft uiteindelijk wel iets bereikt. Maar veel andere kinderen, toen en nu, hebben onder dwang van punten al hun motivatie verloren. ■

Studiemotivatie, theorie voor de praktijk op school en thuis - Willy Lens - 1993 - Universitaire Pers Leuven - Krakenstraat 3 - 3000 Leuven - ☎ 016-28 41 75. Het boek telt 133 blz. en kost 495 fr.



Niet leren knikkeren voor de knikkers.



«Ik heb het in mijn tijd ook allemaal zelf moeten uitvlooien», denken veel leerkrachten als ze nieuwkomers aan het werk zien. En ze laten ze (soms zelfs met enig leedvermaak) aan hun lot over. Deze *laisser-faire* aanpak komt in de meeste landen voor. Dat stelde Prof. Veenman (Universiteit Nijmegen) vast toen hij daarover een internationaal onderzoek uitvoerde.

VEENMAN: «In de meeste landen worden beginnende leraars direct in het diepe gegooid. Ze krijgen de onmiddellijke en volledige verantwoordelijkheid voor een klas en ontvangen daarbij geen gecoördineerde begeleiding of ondersteuning. Soms krijgt de beginnende leerkracht een mentor of kan hij spreken met de directie of een ervaren collega. Maar dat is meer uitzondering dan regel. Meestal moet hij maar op zijn eentje zien te overleven.»

Voor de wedstrijd *Laureaat Schoolmanagement '94* bogen zich nu in 71 Vlaamse scholen teams van vijf personen over het probleem van de opvang en integratie van nieuwkomers op school. Als zo'n opvang slaagt is dat niet alleen belangrijk voor de

Elk jaar moeten duizenden leerkrachten in een nieuwe school aan de slag: beginnende leerkrachten, gereffecteerden, interimarissen enz.

Velen hebben het gevoel dat ze in de school niet echt welkom zijn. Ze worden min of meer aan hun lot overgelaten. Hoe kunnen die mensen beter worden opgevangen? Dat was de tweede opdracht voor de denk-

WEDSTRIJD

tanks in 71 Vlaamse scholen die meedingen naar de titel *Laureaat Schoolmanagement '94*. Weet u nog hoe uw eerste werkdag op school verliep?



EN HOE WAS JĒ EERSTE SCHOOLDAG?

Leraars die niet welkom zijn

nieuwe leerkrachten en de kwaliteit van hun werk maar ook voor de hele school. Het gaat tenslotte om een nieuwe medewerker die het resultaat van de school mee bepaalt. Uit de analyses haalde de jury zes elementen die voor alle scholen belangrijk kunnen zijn.

1. Analyseer de huidige opvang.

Weinig leerkrachten weten of en hoe nieuwkomers in hun school worden opgevangen. De meeste denktanks gingen voor de opdracht dan ook te rade bij de beginnende leerkrachten zelf. Dat bleek bijzonder leerrijk. Zo'n gesprek zou eigenlijk regelmatig moeten gebeuren, liefst niet door de directie maar door enkele leerkrachten. Zo komen de zwakke en sterke kanten (of het gebrek aan opvang) naar boven.

2. Pak iedereen op een eigen manier aan.

Niet alle nieuwkomers hebben dezelfde achtergrond. Ze verdienen dus elk een eigen aanpak. *Beginnelingen* hebben ook ondersteuning nodig bij het lesgeven, de leerplannen enz. *Ervaren leerkrachten* hebben meer behoefte aan uitleg over de eigenheid van de school (procedures, vormen van samenwerking, evaluatie enz.). *Interimarissen* krijgen het best zoveel mogelijk informatie van de te vervangen collega.

Gereffecteerden verdienen een aparte aanpak. Zij worden vaak beschouwd als indringers die de plaats van anderen afpakken. Nochtans hebben zij ook hun vertrouwde omgeving moeten achterlaten. Dat



Hoe worden beginnende leerkrachten, gereffecteerden

maakt het voor deze mensen bijzonder moeilijk. De school zou hen het gevoel moeten geven dat ze echt welkom zijn.

In veel scholen wordt de opvang wat verwaarloosd van nieuwe *leerkrachten die in de loop van het schooljaar opduiken*. Toch is het voor hen dikwijls nog moeilijker dan voor mensen die al van in september meedraaien.

3. Informeer hen volledig.

Ze hebben drie categorieën van informatie nodig: over het karakter van de school (visie, cultuur, structuur, beleid en reglement), over de pedagogisch-didactische aanpak (jaarplanning, didactisch materiaal, leerplannen, lessenroosters, klasseraden, examens, evaluaties, oudercontact enz.) en over allerlei praktische zaken (administratie, lokalen, activiteiten, veiligheid enz.).

Het beste is dat al deze afspraken schriftelijk zijn vastgelegd in een vademecum voor de leerkrachten. Dat geeft trouwens niet alleen de nieuwkomers een houvast. Voor zo'n vademecum wordt liefst één persoon verantwoordelijk gemaakt. Die zorgt dan voor een regelmatige aanpassing en voor de correcte verspreiding ervan.

Nochtans mag het niet bij zo'n geschreven brochure blijven. Nieuwe leerkrachten moeten ook in een persoonlijk contact vragen kunnen stellen.

Overstelp hen de eerste dag ook niet met alle informatie. Dat kan niemand onthouden. Spreid de informatie en bouw in de loop van het schooljaar regelmatig een openhartig gesprek in tussen de nieuwkomer en een begeleidende leerkracht.



en interimarissen in uw school opgevangen?

4. Stel de nieuwkomer aan iedereen voor.

Veel leerkrachten zijn in het begin onzeker en verlegen. Ze hebben het niet gemakkelijk om contacten te leggen. Als ze van bij het begin correct worden voorgesteld aan iedereen op school maakt dat het voor alle partijen een stuk gemakkelijker.

Eerst en vooral is er de volledige *directie en administratie*. Dan komt de *vertrouwenspersoon* (mentor, graadcoördinator, collega...) die hen persoonlijk zal begeleiden. Nieuwe leerkrachten kunnen ook veel steun hebben aan *andere nieuwkomers*.

Die ondervinden immers gelijkaardige moeilijkheden en praten daar onder elkaar gemakkelijker over.

De belangrijkste groep zijn *de andere leerkrachten*. Een personeelsvergadering is daarvoor een mogelijkheid. Maar in grote groepen helpt het ook om een pasfoto van alle leerkrachten (huidige en nieuwe) op te hangen in de leraarskamer. Door erbij te vermelden waarmee iedere leerkracht zich bezig houdt, is de drempel lager om met elkaar in contact te komen.

En dan zijn er nog de *leerlingen*. Ook zij moeten weten wie de nieuwe leerkracht is. Dat kan gebeuren op de eerste schooldag. Leerkrachten die in de loop van het schooljaar moeten beginnen, worden het beste door een vertrouwensleerkracht vergezeld als ze voor het eerst naar de klas gaan.

5. Wijs een mentor aan.

In 85 % van de deelnemende scholen wijst men voor elke nieuwe leerkracht een mentor (peter, coach, begeleider...) aan of wil men met dit idee van start gaan. 12 % spreekt niet over mentorschap en 3 % vindt dat dit vrijblijvend moet gebeuren.

Nieuwe leerkrachten voelen zich vaak door hun collega's in de steek gelaten. Als er niemand specifiek wordt aangewezen waarop ze kunnen terugvallen bestaat het risico dat ze uiteindelijk nergens terecht kunnen.

Nochtans is het toewijzen van een mentor geen garantie voor een vlotte opvang. Zo'n mentor moet over een aantal eigenschappen beschikken: kunnen luisteren, niet betuttelen, onderwijzerservaring

hebben, bereikbaar zijn en het mentorschap vrijwillig aanvaarden. Sommige scholen doen zelfs aan vorming van hun mentoren.

Hij moet ook een duidelijk omschreven functie hebben: de didactische en pedagogische aanpak van de nieuwkomer begeleiden, bemiddelen in concrete situaties, organisatorische informatie verstrekken enz. Misschien moeten ze ook elkaars lessen kunnen bijwonen. Het belangrijkste is een vertrouwensrelatie en een opvang die langer duurt dan de eerste weken. De begeleiding loopt over het hele jaar.

Met het aanwijzen van een mentor is de directie er niet vanaf. Zij zou één of meer *functioneringsgesprekken* moeten voeren met de nieuwkomers. In zo'n toekomstgericht gesprek krijgen de nieuwkomers feedback en worden nieuwe afspraken gemaakt. Dat is iets anders dan een *beoordelingsgesprek* waarin een bepaalde beslissing wordt meege-deeld.

6. Geef hen aangepaste taken.

Nieuwe leerkrachten hebben begeleiding nodig maar willen niet teveel op de vingers gekeken worden. Zij willen graag zo vlug mogelijk op eigen benen staan. De school kan hen daarbij een handje helpen door hen het eerste jaar niet met de moeilijkste taken op te zadelen. Probeer te vermijden dat een beginnende leerkracht onmiddellijk *klastitularis* wordt, aan leerlingbegeleiding moet doen of de moeilijkste klassen krijgt. Zorg ervoor dat hij, als dat mogelijk is, niet enkel parallelklassen krijgt zodat hij nog op een collega kan terugvallen. Tracht bij het opmaken van de lessenroosters ook te vermijden dat de nieuwkomers helemaal op het einde aan bod komen.

Er zijn een aantal taken die het leven van een beginnende leerkracht sterk kunnen bemoedigen. De hele school kan er wel bij varen als men hen die bespaart.

Men ziet tenslotte heel dikwijls over het hoofd dat de school ook kan leren van nieuwe leerkrachten. Door de andere kijk die ze hebben op vastgeroeste gewoontes of door de ervaringen die ze elders hebben opgedaan, kunnen zij de school op hun beurt interessante informatie aanbieden. Daar wordt spijtig genoeg weinig gebruik van gemaakt. ■

De wedstrijd Laureaat Schoolmanagement '94 wordt georganiseerd en professioneel begeleid door de Vlerick School voor Management. Elke maand krijgen de deelnemende scholen een nieuwe opdracht. KLASSE brengt daarover exclusief verslag uit. Op 26 maart komen de tien best geselecteerde scholen naar de finale.

Duizenden leerkrachten worden aan hun lot overgelaten.

DE PROBLEMEN VAN BEGINNENDE LERAARS

Uit honderd afzonderlijke studies in een tiental landen komen volgens Prof. Veenman de volgende problemen van beginnende leraars naar voren. Wie helpt hen daarbij?

1. orde houden	85 %	13. schoolregels en gebruiken kennen	20 %
2. motiveren van leerlingen	50 %	14. relatie met de directie	18 %
3. omgaan met verschillen	46 %	15. beginsituaties van leerlingen bepalen	18 %
4. leerprestaties beoordelen	38 %	16. omvang administratieve taken	16 %
5. relaties met ouders	36 %	17. inhoudelijke vakkennis	16 %
6. te weinig leermiddelen	32 %	18. gebrekkige uitrusting van de school	15 %
7. organiseren van de klas	30 %	19. effectief gebruik van leermethodes	13 %
8. omgaan met probleemleerlingen	30 %	20. omgaan met achterblijvers	13 %
9. tijdsgebrek door taakbelasting	29 %	21. omgaan met kansarmen	12 %
10. relaties met collega's	27 %	22. gebrek aan vrije tijd	11 %
11. plannen van lessen en schooldagen	24 %	23. onvoldoende opvang en steun	10 %
12. beheersen didactische vaardigheden	21 %	24. overvolle klassen	8 %

«Ik was bij haar om samen ons huiswerk te maken. We gingen tongzoenen en ik dacht dat

OPVOEDING

ze wel verder wou. Toen heb ik haar tussen haar benen gepakt. Ze stribelde tegen, maar ik dacht dat dat erbij hoorde.» Eén op de vijf vrouwen wordt voor haar zes-

tiende geconfronteerd met fysiek en seksueel geweld. Eén op de drie vrouwen wordt ooit slachtoffer van verkrachting of poging daartoe. Om daar iets aan te doen moeten o.a. de jongens anders worden opgevoed. Ook op school.

U ziet het op de speelplaats en het gebeurt ook elders: elkaar plagen, vastgrijpen, meppen, in het kruis tasten, grove moppen tappen. Kleuterleidsters vertellen dat «fuck you» stilaan bij de basiswoordenschat hoort, al is het niet meer dan een kreet.

Meisjes met de fiets klem rijden, tegen hun zin zoenen, seksistische opmerkingen... Wat aanvankelijk onschuldige plagerijen lijken, kan echter vrij snel leiden tot fysiek en seksueel geweld.

Zelfs als een meisje dat strelen boven de gordel toelaat, zich daarna verzet, gaan 52 % van de jongens toch door. Zij vinden dat ze in dat geval een meisje tot seks mogen dwingen. Bij een eerste geslachtsgemeenschap zijn 24 % van de meisjes overrompeld

ervan al in de jeugd is gelegd. Vaak hebben zij een negatief zelfbeeld en een gebrek aan sociale vaardigheden. Over het algemeen hebben zij traditionele opvattingen over mannen, vrouwen en seksualiteit. ANN VERECKEN (CGSO): «In onze cultuur worden jongens en meisjes verschillend opgevoed. Dikwijls leren jongens tussen de regels dat ze meer en beter zijn dan meisjes. Ze leren neerkijken op vrouwelijke eigenschappen, die vooral in het teken staan van het verzorgen en aangenaam maken van het leven van de mannen. Omdat jongens bepaalde «vrouwelijke» emoties niet mogen uiten, trachten ze die te onderdrukken. Hierdoor zijn sociaal-emotionele en verzorgende vaardigheden bij jongens minder ontwik-

«Meisjes plagen

door de partner, of hebben pas na lang aandringen toegegeven. Deze cijfers tonen aan dat er een groot verschil bestaat tussen de grenzen van jongens en meisjes.

Jonge bekenden

Seksueel geweld is niet het werk van vieze oude mannetjes. De helft van de plegers is jonger dan 20 jaar. Ze komen uit alle sociale milieus. In 80 % van de gevallen is de dader een bekende van het slachtoffer.

Naar schatting pleegt één op de 25 mensen ooit seksueel geweld. In elke klas zitten dus zowel (toekomstige) daders als slachtoffers.

Tot nu toe richtte preventie zich vooral op meisjes. Die moesten leren nee zeggen, assertiviteitstrainingen volgen en verdedigingstechnieken aanleren. Maar nu wil men ook de jongens aanpakken.

ERIKA FRANS, Vormingscentrum Jos Van Ussel: «Door de verantwoordelijkheid voor preventie bijna uitsluitend bij de meisjes te leggen, blijft er binnen jongensgroepen en in mannenmilieus nog steeds een dubbele moraal gelden. De discussies spelen zich voor een groot deel buiten de belevingswereld van mannen af. Veel mannen veroordelen gewelddadige verkrachting, maar beschouwen lichtere vormen van dwang of geweld in seksuele contacten als normaal. Die dubbelzinnigheid verschaft de daders een legitiematie in het niet willen of kunnen verantwoord worden van het eigen gewelddadig gedrag.»

Onderdrukte gevoelens

Uit onderzoek naar volwassen plegers blijkt dat velen reeds op jongere leeftijd (14, 15, 16 jaar) begonnen zijn met seksueel geweld of dat de basis

keld, waardoor ze zich vaak moeilijk kunnen inleven in de wensen en gevoelens van anderen. Dit gebrek aan inlevingsvermogen leidt bij sommige jongens tot grensoverschrijdend gedrag, zonder dat zij zich daarbij bewust zijn van de gevolgen voor het slachtoffer.»

Hoeren en trutten

Zowel jongens als meisjes leren op een bepaalde manier denken over seksualiteit. Hierbij worden heel stereotiepe opvattingen gehanteerd.

ANN VERECKEN: «Er heerst nog altijd een dubbele moraal voor meisjes. Als ze seksuele ervaring hebben, worden ze uitgescholden voor hoer en slet, als ze niet willen ingaan op de seksuele toenaderingspogingen, krijgen ze verwijten als trut of zuurpruim naar het hoofd. Sommige jongens en meisjes ervaren een zekere vorm van dwang en geweld in de seksuele omgang als normaal.»

ERIKA FRANS: «Jongens zien seks als een doel op zichzelf. Zij hebben de vrijbrief van een vaste relatie niet nodig om met seks te kunnen experimenteren. Een jongen die veel seksuele ervaring opdoet, wordt niet met de rug aangekeken, integendeel. Hij wordt er meer man door. Daardoor kan een jongen seks meer met plezier en lust verbinden dan met liefde en romantiek. Als een meisje een romantische toenaderingspoging onderneemt, heeft ze veel kans dat de jongen die als een uitnodiging tot seksueel contact ziet. Omgekeerd kan een jongen die een meisje vraagt om samen zijn auto of zijn kamer te bekijken, duidelijk seksuele bedoelingen hebben, terwijl het meisje zich van geen kwaad bewust is. Misverstanden gearandeerd dus.»

Stoere jongens

Bij jongens speelt de groepsdruk bovendien een grote rol. Daarin zit veel onderlinge concurrentie en rivaliteit. Jongens willen voor elkaar hun mannelijkheid bewijzen. Er wordt veel gepraat over meisjes, versieren en seks. Dat gebeurt vooral in een sfeer van opschepperij, waarbij zij hun onzekerheid trachten te verdoezelen. Omdat sommige jongens bezwijken onder de druk die in de groep op seksueel presteren wordt gelegd, gaan zij over tot gebruik van dwang en geweld in de omgang met meisjes. Die gedragingen zijn geen directe uitingen van seksuele behoeften maar zijn bedoeld om hun mannelijkheid te bewijzen en zodoende binnen de groep aanvaard te worden.

In elke klas zitten slachtoffers van seksueel geweld.



Man en macht

Dit onderwerp in de klas bespreken is niet zo eenvoudig. Jongens aanspreken op hun verantwoordelijkheid in situaties van seksueel geweld op vrouwen, kan tot zeer negatief geladen discussies leiden. ERIKA FRANS: «Zij worden dan aangezien als schuldig, verkeerd, persoonlijk belast met het leed dat vrouwen wordt aangedaan. Vanuit de invalshoek seksueel geweld is het moeilijk om jongens te laten spreken over de wijze waarop zij hun eigen situatie beleven. Het gaat er niet om de jongens zelf als een probleem te zien, dan wel stil te staan bij de vraag welke kwaliteiten jongens in onze cultuur ontwikkelen. En dan komen enkele vaststellingen steeds

en relationele vorming. Het is van groot belang er rekening mee te houden dat het onderwerp heftige emoties kan oproepen. De kans is niet denkbeeldig dat sommige leden van de groep zelf slachtoffer (geweest) zijn of dat zij ervaringen hebben meemaakt die ze nooit als seksueel geweld benoemd hebben of die ze verdrongen hebben.

Wie het onderwerp in de klas wil bespreken moet zeker op voorhand goed weten bij wie de leerlingen die hulp nodig hebben terecht kunnen. Doe het ook niet alleen maar verzeker u van de steun van directie en collega's. Preventie van seksueel geweld is een taak van alle leerkrachten, het hele schoolteam en de ouders.

De videofilm «Een op drie» (22 min) is bedoeld voor jongeren vanaf 15 jaar en kost 1500 fr. (inclusief het werkboek dat voor 300 fr. ook apart kan worden besteld).

Het werkboek is speciaal bedoeld voor leerkrachten en groepsbegeleiders. Het bevat informatieve teksten, praktische tips en werkvormen om het thema in een groep bespreekbaar te maken.

CGSO-Aalst - Centrum voor Levens- en Gezinsvragen - Cumontstraat 3 - 9300 Aalst - ☎ 053-78 75 13

kan geen kwaad.»

terug. Stoerdoenerij en verlegenheid bijvoorbeeld zijn twee kanten van dezelfde medaille. In een jongensgroep leren jongens de «pikorde» kennen: pesten of gepest worden. Elkaar belachelijk maken of pijn doen is de regel, lief zijn voor elkaar de uitzondering. Lichamelijk contact wordt afgewezen. Elkaar aanraken zou kunnen wijzen op homo-erotische gevoelens, waardoor jongens hun behoefte aan lichamelijk contact alleen mogen kanaliseren in seks met een meisje, of in het vechten met makkers. Omgaan met grenzen en macht is een centraal thema: hoe meer grenzen verlegd worden, hoe meer macht, hoe meer man. Men heeft weinig oog voor slachtoffers of verliezers. Stilstaan bij deze emoties is heel bedreigend.»

In het werken met jongens moet men met al deze aspecten rekening houden. Positief werken met hen zou jongens moeten steunen in hun zelfkennis en de kennis van de eigen gevoelens, en hen helpen zich in een ander te verplaatsen. Hen leren kijken naar hun kracht en mogelijkheden, hun energie en plezier, en de onderlinge solidariteit versterken. Samen zoeken naar gedragsalternatieven, met respect voor grenzen en gevoelens van anderen.

Leermoeilijkheden

Uiteraard kunnen jongens op hun beurt ook slachtoffer zijn van seksueel geweld. Naar schatting wordt bijna één op de tien jongens seksueel misbruikt, soms door familieleden, meestal door mannen buiten de familie.

«Ik heb schrik van de leraars op school», zegt een jongen op de video van het CGSO. Hij is eigenlijk bang van alle mannen sinds hij is aangerand in het zwembad. Hij hield er niet alleen angst en een negatief zelfbeeld aan over. Ook de leermoeilijkheden stapelden zich op. En erover praten is voor jongens nog moeilijker dan voor meisjes. Meestal kunnen of durven slachtoffers bij niemand terecht.

Een aangerand meisje getuigt: «Het ergste was nog dat er niemand was om erover te praten. Dat heb ik sterk gemist. Ik kon nergens mijn gevoelens kwijt. En als ik er iets van zie, kreeg ik in de reactie dikwijls nog het gevoel zelf schuldig te zijn. Alsof ik er om gevraagd had.»

Op school

Seksueel geweld is een delicaat onderwerp dat er best niet in één lesuur wordt doorgejaagd. Bij voorkeur geeft men het een plaats in de globale seksuele

Voor leerlingen vanaf 15 jaar is er nu de uitstekende video «Een op drie». Die is professioneel gemaakt door CGSO-Aalst met steun van de Koning Boudewijnstichting. Het is een sobere film van 22 minuten met levendige getuigenissen, sober nagespeelde scènes en straatinterviews met jongeren. Géén sensatie, niet shockerend, wel informatief en stimulerend tot discussie. Hij is vooral voor jongens bedoeld maar de meisjes zullen het even herkenbaar vinden. Het besluit is dat je lief kan zijn voor elkaar door met elkaars gevoelens rekening te houden en niet alleen aan jezelf te denken.

Zegt een meisje: «Als je toevallig met zo'n lompe bruto opgescheept zit, heb je toch wel iets aan de hand. Ik knap daar volledig op af.» ■

ZEVEN SPOREN

Zeven ingebakken houdingen die seksueel geweld kunnen veroorzaken of in stand houden. En wat kunnen opvoeders daaraan doen?

1. «Dat is toch normaal»

De alledaagsheid van het verschijnsel zorgt ervoor dat veel vormen van seksueel geweld eigenlijk als normaal worden beschouwd. Het kan ook anders.

2. «Meisjes zijn lief en jongens stoer»

Van kindsbeen af worden meisjes en jongens in hun rol geduwd. Jongens ervaren sterke druk van de groep om hun «mannelijkheid» te bewijzen. Opvoeders kunnen andere accenten leggen.

3. «Ze zegt nee maar ze bedoelt ja»

De bestaande stereotypen over mannen, vrouwen en seks zijn zeer seksistisch. Ze worden dagelijks bevestigd in moppen en opmerkingen. Worden die geduld of bijgestuurd?

4. «Mannen zijn de baas»

De maatschappelijke positie van mannen en vrouwen verschilt sterk. Inzicht in die machtsongelijkheid is een belangrijke preventieve stap.

5. «De rest kan stikken»

Egoïsme kan een aanzet zijn tot seksueel geweld. We kunnen jongeren ook leren zich in te leven in de andere en echt leren dialogeren.

6. «Ik kon niet anders»

Een belangrijke factor is het onvermogen weerstand te bieden tegen groepsdruk en pesterijen. Ook hierin speelt opvoeding een belangrijke rol.

7. «Zo zijn mannen»

Seksueel geweld wordt ook veroorzaakt door het feit dat jongeren geen zicht hebben op een mogelijk alternatief beeld van hun eigen geslacht en gedrag. Moeten mannen zonnodig macho zijn? In een geslaagde opvoeding krijgt een nieuw en positief beeld ook een kans.

Alle leerplichtige kinderen van alle onderwijsnetten, in het bijzonder kinderen van personeelsleden van de Vlaamse

Vakantie voor uw kinderen

Gemeenschap (dus ook kinderen van leerkrachten), kunnen op vakantie met het Departement Onderwijs. Tijdens de zo-

SERVICE

mer van dit jaar organiseert de vzw Vak.O. (Vakantiecentra Onderwijs) al voor de twintigste keer kampen in binnen- en buitenland. U moet wel héél snel reageren. Het aantal deelnemers aan Vak.O. is immers beperkt.

Basisonderwijs

De 7-9-jarigen trekken naar internaten of vakantieverblijven aan de Belgische kust en in de Ardennen. Er zijn vakantiecampen in De Panne, Oostende en Saint-Hubert.

De 10-12-jarigen kunnen kiezen tussen vakantiecentra in Duitsland (Bensberg en Rösrath), aan de Franse kust (Berck) en in het bosrijke Chantilly.

De infrastructuur, voeding en begeleiding zijn verzorgd en aangepast aan de wensen en behoeften van deze leeftijden. Vak.O. probeert de centra kleinschalig te organiseren. Elk kind krijgt de nodige aandacht en heeft trouwens de hele periode dezelfde monitor of monitrice, waarbij het zich dus veilig en geborgen kan voelen. De activiteiten zijn uiteraard aangepast aan de leeftijd.

Secundair onderwijs

De centra voor leerlingen uit het secundair onderwijs bevinden zich in boeiende Franse streken, ver van de drukte van de traditionele vakant-



tieoorden. Elk centrum heeft een eigen karakter en is vertrekpunt van exploraties in de omgeving.

In elk leefgroepje, en in gemeenschappelijk overleg, worden activiteiten gekozen die jongeren aanspreken en hun verblijf tot een onvergetelijke gebeurtenis maken. Daarbij worden wel initiatief en verantwoordelijkheidszin verwacht. De directeur, met een ruime ervaring in het begeleiden van jongeren, is hierbij inspirator en coördinator; de monitoren zijn vriend en begeleider. Alles gebeurt onder het motto *Samen plannen we ons verblijf, samen organiseren we onze vakantie, samen stappen we in een boeiend avontuur.*

Voor 13-14-jarigen zijn er de klassieke kampen in Villard de Lans en Aubenas. Voor 15-16-jarigen zijn er kampen in Draguignan en Aubenas. De 17-jarigen trekken naar Six-Fours les Bains, aan de Middellandse Zee. Naast de zee en het water biedt het hinterland hier veel mogelijkheden voor actieve jonge mensen.

Vak.O. organiseert daarnaast ook een taalvakantiecentrum Engels in York voor 16-18-jarigen. Ten slotte zijn er sportkampen (eventueel gecombineerd met computerlessen) in Meulebeke voor 8-16-jarigen.

Sociale tegemoetkoming

Verscheidene ziekenfondsen en sommige werkgevers verlenen een tussenkomst in de verblijfskosten van kinderen in de vakantiecentra. De personeelsleden van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap die een tegemoetkoming wensen, moeten die aanvragen bij de Sociale Dienst. U kunt ook een attest krijgen dat een verblijf in een door de vzw Vak.O. georganiseerd vakantiecentrum bevestigt.

Monitors gezocht

Vak.O. is nog op zoek naar jonge mensen vanaf 17 jaar die hun vakantie willen delen met jonge mensen en een leefgroep willen begeleiden in een jeugdige, avontuurlijke sfeer. Kandidaat-monitoren en -monitrices krijgen van 4 tot 9 april een opleiding in Oostende. Na hun zomerstage als monitor krijgen ze trouwens een brevet dat erkend is door de Vlaamse Gemeenschap. ■

Inlichtingen en inschrijvingsformulieren: vzw Vak.O. - RAC Arcadengebouw - lokaal 3104A - 1010 Brussel - ☎ 02-210 51 53

Leeftijd	Nr.	Bestemming	Datum	Aantal dagen	Prijs	
7-9 jaar	1	De Panne	4/7 tot 9/7	6	5.000	
	2	Oostende KA1	2/7 tot 9/7	8	6.000	
	3	Oostende KA2	9/7 tot 16/7	8	6.000	
	4	Oostende HRIPB	2/7 tot 16/7	15	9.000	
	5	Saint-Hubert	4/7 tot 18/7	15	9.500	
10-12 jaar	6	Bensberg	4/7 tot 18/7	15	11.000	
	7	Rösrath	1/7 tot 15/7	15	11.000	
	8	Berck-Plage 1	6/7 tot 18/7	13	10.500	
	9	Berck-Plage 2	18/7 tot 30/7	13	10.500	
	10	Chantilly	8/7 tot 22/7	15	12.500	
13-14 jaar	11	Villard de Lans	7/7 tot 24/7	18	19.000	
	12	Aubenas 1	8/7 tot 30/7	23	24.000	
15-16 jaar	13	Aubenas 2	8/7 tot 30/7	23	25.000	
	14	Draguignan	8/7 tot 30/7	23	25.000	
17 jaar	15	Six-Fours	9/7 tot 29/7	21	26.000	
Taal: Engels						
16-18 jaar	16	York	2/7 tot 23/7	22	38.000	
Sport - Computer					Enkel sport	Sport en computer
8-16 jaar	17	Meulebeke 1	4/7 tot 8/7	5	6.000	8.000
	18	Meulebeke 2	11/7 tot 15/7	5	6.000	8.000
	19	Meulebeke 3	25/7 tot 29/7	5	6.000	8.000
	20	Meulebeke 4	1/8 tot 5/8	5	6.000	8.000
	21	Meulebeke 5	8/8 tot 12/8	5	6.000	8.000



(advertentie)



(advertentie)

Klasse

KLEUTERS VOOROP

Er zijn dit jaar 218.905 kleuters in het Vlaams onderwijs. Dat is 2 % meer dan vorig jaar. De stijging is vrij algemeen voor alle provincies en inrichtende machten.

Internationaal scoort ons kleuteronderwijs (samen met Frankrijk) het hoogst. In Vlaanderen volgen bijna alle kinderen drie jaar kleuteronderwijs. In Amerika (60 %) en Japan (46 %) gebeurt dat veel minder.

Afgiftekantoor 8500 Kortrijk 1
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Departement Onderwijs - Redactiesecretariaat KLASSE
Koningsstraat 138 - 1000 Brussel

TJDSCHRIFT
verschijnt maandelijks (behalve in juli en augustus)



België - Belgique
PB
8500 KORTRIJK 1
4
281